

INNVANDRERUNGDOM OG KRIMINALITET

Er det mer kriminalitet blant innvandrerungdom enn etnisk norsk ungdom?

Hva er forklaringen på eventuelle forskjeller i kriminalitet blant
innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom?

Catharina Næss

Hovedoppgave i Pedagogikk

Profesjonsstudiet

Høst 2006

Universitetet i Oslo

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Pedagogisk forskningsinstitutt

SAMMENDRAG AV HOVEDOPPGAVEN I PEDAGOGIKK

TITTEL:

INNVANDRERUNGDOM OG KRIMINALITET

- (1) Er det mer kriminalitet blant innvandrerungdom enn etnisk norsk ungdom?
- (2) Hva er forklaringen på eventuelle forskjeller i kriminalitet blant innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom?

AV:

Catharina NÆSS

EKSAMEN:

Profesjonsstudiet i Pedagogikk

SEMESTER:

Høst 2006

STIKKORD:

Innvandrere

Kriminalitet

Problemområde

Hensikten med denne oppgaven er å belyse forholdet mellom innvandrerungdom og kriminalitet. Temaet har fått mye oppmerksomhet i offentlig debatt, og ser ut til å engasjere bredt i befolkningen. Det er imidlertid grunn til å anta at forholdet er mer sammensatt enn hva som fremkommer i den offentlige debatten. Trolig er det mange faktorer som spiller inn på denne sammenhengen, og bare til en viss grad vil disse være identifisert. På hvilken måte ulike faktorer påvirker er heller ikke klart. En større forståelse av temaet søkes forstått gjennom følgende problemstillinger:

- (1) *Er det mer kriminalitet blant innvandrerungdom enn etnisk norsk ungdom?*
- (2) *Hva er forklaringen på eventuelle forskjeller i kriminalitet blant innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom?*

Opgaven vil redegjøre for utbredelse av kriminalitet blant innvandrerungdom sammenlignet med etnisk norsk ungdom. Dette gjøres gjennom bruk av kriminalstatistikk og selvrapporteringsundersøkelser. Med utgangspunkt i denne redegjørelsen vil forklaringer på eventuelle forskjeller i kriminalitet blant innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom diskuteres. Eventuelle forklaringer vil søkes gjennom to innfallsvinkler. For det første vil oppgaven se nærmere på det som er spesifikt for innvandrerungdom og deres situasjon i Norge, og undersøke om forklaringen på eventuelle forskjeller i kriminalitet kan ligge her. Den andre innfallsvinkelen vil fokusere på generelle forhold som kan påvirke kriminalitetsutøvelse. Utgangspunktet for diskusjonen vil være om forskjeller i forhold til generelle faktorer kan være med å forklare forskjeller i kriminalitet blant innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom.

Metode

Oppgavens metodiske innfallsvinkel er tekstanalyse. Hermeneutiske prinsipper vil stå sentralt gjennom en helhetlig tolkning av teksten og fokus på tekstens bakenforliggende eller intensjonelle mening. Empiriske undersøkelser utgjør en stor andel av de tekstene oppgaven bygger på. Oppgaven benytter seg hovedsaklig av kvantitative undersøkelser, men det overordnede metodiske perspektivet er kvalitativt.

Data/kilder

Oppgaven benytter seg hovedsakelig av primære kilder i form av artikler, forskningsrapporter og statistikk, men sekundære kilder vil også i mindre omfang bli tatt i bruk. I fremstillingen av kriminalitetsutbredelse vil gjennomførte analyser av selvrapporteringsundersøkelser og offisiell statistikk benyttes.

Resultater/hovedkonklusjoner

Når det gjelder utbredelse av kriminalitet, viser gjennomgangen av kriminalstatistikk og selvrapporteringsundersøkelser tildels sammenfallende resultater, men avslører også noen divergerende funn. Sammenfattende ser det tydeligste funnet ut til å være at ikke-vestlige innvandregutter skiller seg ut i negativ retning, med en overrepresentasjon av kriminelle handlinger. Til tross for at dette er et relativt konsistent funn i oppgaven, støttes det ikke av en selvrapporteringsundersøkelse hvor kriminalitet inkluderes i en variabel som også omfatter mindre alvorlige former for problematferd. En mulig forklaring på dette kan være at innvandrerungdom er overrepresentert i forhold til alvorlige handlinger, men ikke når det gjelder det som kan kalles mer normbrytende atferd. I de undersøkelsene som er gjengitt i denne oppgaven ser det imidlertid ut til å være bred enighet om at vold er det området hvor

forskjellene i forhold til ikke-vestlige gutter blir spesielt store. Gjennom selvrapporteringsundersøkelser antydes det også at de forskjellene man finner i forhold til ikke-vestlige innvandregutter er spesielt tydelige med hensyn til i andre generasjon.

Det er flere aspekter ved de innvandrerspesifikke forholdene som ser ut til å kunne ha betydning for utvikling av kriminalitet, men resultatene peker i flere retninger. Med enkelte unntak ser det imidlertid langt på vei ut til å være enighet om at opplevd etnisk diskriminering øker sannsynligheten for deltakelse i kriminelle handlinger. Hvilke akkulturasjonsstrategier individer benytter seg av i møte med en ny kultur ser også ut til å ha betydning for kriminalitetsutøvelse. Akkulturasjonsstrategiene er et resultat av i hvilken grad individet opprettholder sin egen kultur, og i hvilken grad de orienterer seg mot den nye kulturen. Den akkulturasjonsstrategien som omfatter både opprettholdelse av egen kultur og kontakt med annen kultur, *integrasjon*, ser ut til å bidra til en best mulig tilpasning i mottakersamfunnet, og vil således virke beskyttende i forhold til deltakelse i kriminalitet. *Marginalisering*, som kjennetegnes ved både lite kontakt med opprinnelig og ny kultur, bidrar negativt i tilpasningen til det nye samfunnet, og kan dermed hevdes å utgjøre en risiko for deltakelse i kriminelle handlinger.

En *nærmere analyse av de innvandrerspesifikke forholdene* gir grunn til å tro at visse aspekter ved deres selvstendige forklaringsverdi opprettholdes etter kontroll for generelle faktorer. Til tross for inkonsistens i resultatene ser sammenhengen mellom akkulturasjon og kriminalitet ut til å opprettholdes. I den grad innvandrerspesifikke forhold samvarierer med generelle forhold, kan det være vanskelig å vurdere deres selvstendige effekt på kriminalitetsutøvelse. Dette kan blant annet være tilfelle i forhold til etnisk diskriminering som samvarierer med lav sosioøkonomisk status. Det kan også se ut som en innvandrerungdom er utsatt for en *oppnopning av generelle risikofaktorer* for kriminalitet. Resultatene er heller ikke her entydige, men i forhold til lav sosioøkonomisk status er det mye som tyder på at innvandrerungdom er overrepresentert. Når det også er grunn til å anta at det eksisterer en sammenheng mellom lav sosioøkonomisk status og kriminalitet, kan dette være et eksempel på en generell risikofaktor for kriminalitet hvor innvandreungdom er overrepresentert.

Skoleprestasjoner, psykisk helse og familieforhold fremholdes også som risikofaktorer i forhold til kriminalitet, og oppgaven indikerer at det kan eksistere etniske forskjeller i utbredelsen av disse faktorene. Til slutt viser oppgaven at generelle risikofaktorer kan ha en annen effekt på innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom, og at både kjønns- og generasjonsforskjeller kan gjøre at de generelle faktorene får ulik betydning.

Sprikende resultater både når det gjelder innvandrerspesifikke og mer generelle forhold gjør at man bør være varsom med å trekke konklusjoner. Trolig eksisterer det påvirkningsfaktorer som ennå ikke er identifisert, og i tillegg hersker det usikkerhet omkring hvordan de faktorene man kjenner til utøver sin påvirkningskraft.

FORORD

Denne oppgaven utgjør avsluttende eksamen ved profesjonsstudiet i pedagogikk – ordning 2001. Oppgaven er normert til et semesters arbeid, det vil si 30 studiepoeng.

Å skrive hovedoppgave har vært en spennende og lærerik prosess, og har til tider vært svært frustrerende. Det er mange som har bidratt i denne prosessen.

Jeg ønsker å takke veileder Christian Beck for raske og gode tilbakemeldinger. Mine gode medstudenter Mirjam og Stine fortjener også en stor takk for støtte, faglige innspill og for å ha gjort studiehverdagen til en lek. Fullføringen av oppgaven hadde ikke vært mulig uten hjelp fra gode venner og familie. Takk for barnepass, trillehjelp, kaffe og croissanter på døra og masse oppmuntring. Takk også til Jakob som med sitt gode sovehjerte og bedagelige livsstil har gjort det enklere å være mamma og skrive oppgave. Til slutt vil jeg takke Jon Anders for uvurderlig støtte og hjelp gjennom hele skriveprosessen.

Catharina Næss

Oslo, juni 2006

1	INNLEDNING	9
1.1	Problemstilling	9
1.2	Metode.....	10
1.3	Begrepsavklaringer	11
1.3.1	Innvandrer	11
1.3.2	Ungdom	12
1.3.3	Kriminalitet.....	13
1.4	Oppgavens struktur	14
2	HVA SIER ”FAKTA”?.....	16
2.1	Kriminalstatistikk.....	16
2.1.1	Pågrepne	19
2.1.2	Gjerningspersoner.....	22
2.1.3	Fordeling i forhold til ulike typer lovbrudd.....	26
2.1.4	Antall personer eller antall overtredelser/gjerninger?	27
2.2	Selvrapportering	27
2.2.1	Hvorfor benytte selvrapporteringsundersøkelser?.....	28
2.2.2	Utfordringer ved bruk av selvrapportering som metode	29
2.2.3	Analysen av ”Ung i Oslo 1996”/ Øia og Bakken.....	32
2.3	Oppsummering	37
3	INNVANDRERSPESIFIKKE FORHOLD	38
3.1	Etnisitet	40
3.2	Etnisk identifisering	45
3.2.1	Oppnådd etnisk identitet	45
3.2.2	Æresbegrep	46
3.3	Kulturell identifisering	48
3.3.1	Akkulturasjon	48
3.3.2	Akkulturasjonsstrategier	51
3.3.3	Akkulturativt stress	53
3.4	Etnisk diskriminering	56
3.4.1	Antisocial atferd.....	58
3.4.2	”Racial mistrust”	58
3.4.3	Psykiske vansker.....	59

3.4.4	Sammenheng mellom holdninger til innvandrere og opplevelse av rasisme/diskriminering.....	60
3.5	Oppsummering.....	61
4	GENERELLE FORKLARINGER.....	62
4.1	Kriminalitetens årsaker.....	62
4.1.1	Det sosiale miljøet.....	63
4.1.2	Individet.....	66
4.2	En nærmere analyse av de innvandrerspesifikke forholdene.....	69
4.2.1	Etnisk identifisering.....	70
4.2.2	Kulturell identifisering.....	71
4.2.3	Etnisk diskriminering.....	73
4.3	Er innvandrerungdom overrepresentert i forhold til generelle risikofaktorer?..	73
4.3.1	Sosioøkonomiske forhold.....	74
4.3.2	Familieforhold.....	75
4.3.3	Psykiske vansker.....	77
4.3.4	Skolen.....	79
4.4	Forskjeller i påvirkning av de generelle risikofaktorene.....	81
4.5	Kjønnforskjeller.....	82
4.6	Generasjonsforskjeller.....	84
4.7	Oppsummering.....	85
5	AVSLUTTENDE DRØFTING.....	86
5.1	Sammenfattende analyse og konklusjon.....	86
5.2	Implikasjoner for forebyggende arbeid.....	89
5.3	Videre forskning.....	90

1 INNLEDNING

Norge kan i moderne tid sies å ha en relativt kort innvandringshistorie, sammenlignet med andre vestlige land. Imidlertid har antallet innvandrere økt de siste 50 årene (Statistisk sentralbyrå 2004). Etter andre verdenskrig kom flyktninger fra Øst-Europa, og siden fikk vi arbeidsimmigranter fra flere land. I 1975 vedtok Stortinget en offisiell innvandringsstopp, men etter dette har andelen flyktninger fra ikke-vestlige land økt. 8,3 prosent av Norges befolkning er i dag innvandrere, og innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn utgjør hoveddelen av disse. Bare omlag en fjerdedel av innvandrerne har vestlig bakgrunn, mens resten har sin opprinnelse i ikke-vestlige land (Statistisk sentralbyrå 2006). Innvandrerbefolkningen er imidlertid ikke jevnt fordelt utover i landet, men er hovedsaklig konsentrert i større byer, og ofte i enkelte bydeler. I Oslo har nesten hver fjerde innbygger innvandrerbakgrunn.

Med økt innvandring stilles mottakersamfunnet ovenfor en rekke nye problemstillinger, og ofte kan det se ut som det er de negative sidene ved innvandring som gis mest taletid i media og offentlig ordskifte. Kriminalitet er et problemområde som stadig knyttes til innvandrerbefolkningen, og problematikken ser ut til å engasjere både på politikernivå og i det jevne lag av befolkningen. Med en slik interesse for et tema følger det trolig både positive og negative konsekvenser med i kjølevannet. En sterk fokusering i media og "folkeligjøring" av debatten, kan trolig føre til at diskusjoner mister noe av sin dybde og sine nyanser. Temaet er svært sammensatt.

1.1 Problemstilling

Hensikten med denne oppgaven er å kunne trenge dypere inn i temaet omkring innvandrere og kriminalitet enn hva den offentlige debatten gir mulighet for. Målet er å belyse forholdet mellom innvandrerungdom og kriminalitet for å øke forståelsen av sammenhengen. Oppgaven har følgende problemstillinger:

- (1) *Er det mer kriminalitet blant innvandrerungdom enn etnisk norsk ungdom?*
- (2) *Hva er forklaringen på eventuelle forskjeller i kriminalitet blant innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom?*

Den første problemstillingen omhandler utbredelse av kriminalitet, noe som bør være enkelt å gjøre rede for. Oppgaven vil imidlertid vise at det er ulike måter å innhente denne informasjonen på, og de ulike metodene er befengt med flere mulige feilkilder.

Å forklare mulige forskjeller i kriminalitet blant innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom kan være viktig av flere grunner. Funn som kan brukes i forebyggende arbeid og utforming av tiltak er av overordnet interesse i forhold til problemstillingen. Før man kan begynne å tenke på forebyggende arbeid vil en grundig analyse av de faktiske forhold være helt sentralt.

1.2 Metode

Oppgavens overordnede metode er tekstanalyse. Tekstene søkes forstått og fortolket gjennom fokus på bakenforliggende eller intensjonelle meninger, og hermeneutiske prinsipper vil dermed stå i fokus. En hermeneutisk forståelse understreker betydningen av å se et budskap i en større sammenheng og helhet, men også å tilpasse helheten til en enkelt del. Samspillet mellom del og helhet, mellom leseren av en tekst og selve teksten, utgjør det som omtales som den hermeneutiske spiral, hvor også leserens førforståelse spiller inn (Dalen 2004:20).

Mange av tekstene som oppgaven bygger på er empiriske undersøkelser. Hovedsaklig vil det bli gjort sekundære analyser av primærdata, i undersøkelser som er samlet inn og analysert av andre. I begrenset omfang brukes også offisiell statistikk, som til en viss grad kan sies å være primærdata. Det overordnede metodiske perspektivet er kvalitativt, men dette bygger i hovedsak på analyser av kvantitative undersøkelser.

I arbeidet med oppgaven har bruk av primærkilder vært tilstrebet, da dette i størst grad sikrer korrekt gjengivelse av informasjonen (Kjelstadli 1999:177-178). En kildes verdi minsker med antall ledd den har vært igjennom og hvor lang tid det har gått (Alvesson & Sköldberg 1994:162). Å oppdrive og sette seg inn i primærkilder kan imidlertid i enkelte tilfeller være uforholdsmessig tidkrevende i en oppgave av dette omfanget, og sekundære kilder er av den grunn tidvis benyttet der dette vurderes som tilstrekkelig. Oppgavens omfang gir heller ikke mulighet for en grundig vurdering av metodene som er benyttet i alle de ulike refererte undersøkelsene. Der det anses som særskilt relevant, som i forhold til bruk av selvrapporing og kriminalstatistikk, vil det likevel bli gjort en vurdering av anvendte metoder.

1.3 Begrepsavklaringer

1.3.1 Innvandrere

Å definere begrepet innvandrere er ingen enkel oppgave. Ikke bare i dagligtalen, men også i forskningslitteraturen brukes begrepet på ulik måte. John U. Ogbu (i Moldenhawer 2001:41-43) bruker betegnelsen *minoritet*, og lanserer begrepene *frivillig* og *ufrivillig minoritet*, for å forklare forskjeller mellom ulike minoritetsgrupper. Frivillige minoriteter har selv valgt å immigrere ut fra et ønske om å bedre sine sosiale levekår eller oppnå politisk frihet. De ufrivillige minoritetene har derimot mot sin vilje blitt del av et samfunn på grunn av erobringer, slaveri eller kolonialisering. I Norge kan for eksempel innvandrere fra Norden være et eksempel på frivillige minoriteter, mens samene er et eksempel på ufrivillige minoriteter. Til tross for at Ogbu fremmer et interessant perspektiv på minoritets- og innvandringsproblematikken, ikke minst i forhold til kriminalitet, er det foretatt lite studier i Norge som benytter seg av denne inndelingen. Statistisk sentralbyrå definerer *innvandrere* som personer med to utenlandskfødte foreldre. Innvandrerbefolkningen deles ytterligere i to grupper, henholdsvis *førstegenerasjonsinnvandrere*, som selv har

innvandret, og *personer som er født i Norge av to utenlandskfødte foreldre*, tidligere omtalt som andregenerasjonsinnvandrere (Dzamarija & Kalve 2004:5).

Jeg vil i denne oppgaven, når ikke noe annet er nevnt, legge Statistisk sentralbyrås definisjon til grunn, både fordi den offisielle statistikken i Norge bygger på deres definisjon, og fordi en betydelig andel av norske forskere bruker denne definisjonen (St.meld. nr. 49 2003-2004). Imidlertid vil jeg også benytte meg av forskning hvor andre definisjoner er lagt til grunn.

1.3.2 Ungdom

Ungdom hevdes å være et relativt moderne begrep, men allerede Platon og Aristoteles tilla ungdomstida spesielle karakteristikk (Santrock 2003:6-7). Førstnevnte mente evnen til refleksjon opptrer først i ungdomstida, mens Aristoteles ser selvbestemmelse som et svært sentralt moment i ungdomstida. Det vitenskapelige studiet av ungdom, anses likevel først å ha kommet i gang med G. Stanley Hall (1844-1924), som fremholdt at ungdommens passivitet kun var tilsynelatende, mens de på innsiden var preget av mye turbulente følelser. Han lanserte hypotesen om ”storm og stress” som særskilt for ungdomstiden. Hall avviste ikke miljøets påvirkning på ungdomstiden, men argumenterte for et hovedsaklig biologisk syn, og aldersfestet ungdomstiden fra 12 til 23 år. Øia (2003:51) advarer mot å bruke en definisjon av ungdom som kun er knyttet til alder. En slik definisjon vil etter hans mening by på vansker i forhold til avgrensning, samtidig som det innebærer en slutning om at bestemte trekk i forhold til blant annet sosial og kognitiv utvikling alltid henger sammen med alder, uavhengig av tid og sted. Hans synspunkt kan på dette punktet til en viss grad sies å sammenfalle med Margaret Meads sosiokulturelle syn på ungdom (Santrock 2003:7-8). Hun hevder at overgangen fra barn til voksen kan foregå uten stress når kulturen legger til rette for det, slik det var tilfelle på Samoa, der hun foretok sine feltstudier. Til tross for at Meads studier i den senere tid har blitt sterkt kritisert, står fremdeles tankegangen om miljøets påvirkning gjennom samspill med individet sterkt. Urie Bronfenbrenner kan

sies å være en moderne representant for et slikt syn, med sin utviklingsøkologiske modell som vektlegger det sosiale nettverkets betydning for hvordan barn og ungdom utvikler seg (i Aagre 2003:32-35).

Uansett når tanken om ungdomstiden som en særskilt livsfase oppsto, og om man vektlegger biologiske årsaker eller miljøets påvirkning, er ungdom et begrep de aller fleste i Norge i dag knytter et bestemt meningsinnhold til. Spørsmålet er i hvor stor grad forståelsen av ungdomstiden er den samme blant etniske nordmenn og på hvilken måte forståelsen av begrepet er ulik blant forskjellige innvandringsgrupper i Norge. Ikke alle kulturer betrakter ungdomstiden som en egen epoke i utviklingen (Gardiner & Kosmitzki 2002). Ulike oppfatninger om hva begrepet ungdom og ungdomstid innbefatter kan gjøre at forventninger til oppførsel i ungdomstiden blir forskjellig.

1.3.3 Kriminalitet

Det er ikke bare årsakene til kriminalitet som er vanskelige å identifisere. Fenomenet i seg selv er vanskelig å måle, i tillegg til at det er uenighet om hvordan det bør defineres. Øia og Helland (2000:49) foreslår imidlertid en enkel måte å definere kriminalitet på; ”...*alle handlinger som etter lovens bokstav er forbudte, og unnlatelse av handlinger som er påbudt*”. Hva som defineres som kriminalitet er dermed ikke universelt, men varierer med lands ulike lover. Ragnar Hauge (1990:11) understreker på samme måte lovbruddets to elementer, en handling og en lovbestemmelse som setter straff for handlingen. I tillegg trekker han inn et tredje mer praktisk element, nemlig selve håndhevelsen av loven. Noen må bestemme at en handling er i strid med loven. Gjennom dette praktiske elementet berører Hauge allerede i sin definisjon av begrepet noen av de praktiske komplikasjonene vi støter på når vi ønsker å måle og si noe om omfanget av kriminalitet.

Mange har ønsket å si noe om hva som forårsaker kriminalitet, og det har tildels vært stor uenighet om hvordan årsaksforklaringer kan identifiseres. Ronald Blackburn

(Blackburn 1993:Kap 4 & 5) deler årsakene til kriminalitet i to hovedgrupper, henholdsvis årsaker i miljøet og i individet. I og med at sosiale og individuelle faktorer interagerer tett, og de sosiale påvirkningene må manifestere seg i individet ved gjennomføringen av den kriminelle handlingen, er et slikt skarpt skille praktisk vanskelig å identifisere. Inndelingen kan likevel ha en analytisk og illustrerende verdi.

1.4 Oppgavens struktur

Oppgaven søker på ulike måter å belyse innvandreungdoms deltakelse i kriminalitet. Gjennom bruk av offisiell statistikk og selvrapporteringsundersøkelser vil *kapittel 2* redegjøre for utbredelse av kriminelle handlinger blant innvandrerungdom og majoritetsungdom i Norge. Kapittelet vil gjennom en sammenlignende vurdering forsøke å gi svar på oppgavens første problemstilling: ”*Er det mer kriminalitet blant innvandrerungdom enn etnisk norsk ungdom?*”

Med utgangspunkt i redegjørelsen for utbredelse av kriminalitet, vil hovedfokuset i den videre fremstillingen være oppgavens andre problemstilling: ”*Hva er forklaringen på eventuelle forskjeller i kriminalitet blant innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom?*”. *Kapittel 3* vil forsøke å trekke frem forhold som er særegne for innvandrerungdommens situasjon, og undersøke nærmere på hvilken måte aspekter ved disse forholdene eventuelt kan være med på å bidra til utvikling av kriminell atferd. Betydningen av etnisitet vil være et sentralt tema i kapittelet, og det vil bli gjort et skille mellom etnisk og kulturell identifisering. Effekten av etnisk diskriminering vil til slutt også diskuteres. I *kapittel 4* vil fokuset skifte fra innvandrerspesifikke til mer generelle forhold som kan bidra i kriminalitetsutvikling. Etter en kort redegjørelse for mulige årsaker til kriminalitet, vil kapittelet starte med å gå nærmere inn på de innvandrerspesifikke forholdene, for å undersøke om deres eventuelle selvstendige forklaringsverdi opprettholdes etter kontroll for generelle faktorer. Videre vil spørsmålet om en eventuell overrepresentasjon av generelle risikofaktorer for kriminalitet blant innvandrerungdom bli diskutert. Til slutt diskuteres kort ytterligere

momenter som kan komplisere forholdet mellom innvandrerungdom og kriminalitet. Dette dreier seg om hvordan generelle risikofaktorer kan virke ulikt eller med en annen styrke på innvandrerungdom enn på etnisk norsk ungdom, samt eventuelle forskjeller i betydningen av kjønn og generasjonsforskjeller i innvandrerbefolkningen i forhold til den etnisk norske befolkningen. En avsluttende analyse og diskusjon av oppgavens hovedfunn vil utgjøre innholdet i *kapittel 5*, og her vil også mulighetene for å trekke konklusjoner basert på oppgavens gjennomgang vurderes.

2 HVA SIER ”FAKTA”?

Jeg vil i dette kapitlet forsøke å redegjøre for utbredelse av kriminalitet i Norge, med fokus på innvandrerungdom. I den forbindelse vil jeg benytte meg av kriminalstatistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og tall fra Selvrapporteringsundersøkelsen ”Ung i Oslo 1996”. Kapitlet vil kun gjengi tall i forhold til utbredelse av kriminelle handlinger, og jeg vil i denne sammenhengen ikke trekke inn og kontrollere for ulike bakgrunnsvariabler, som for eksempel levekår. Fra Statistisk sentralbyrå eksisterer ikke statistikk som knytter bakgrunnsvariabler sammen med kriminalitet og etnisitet, men denne problematikken vil i imidlertid bli diskutert nærmere i forhold til selvrapporteringsundersøkelser i neste kapittel. Jeg vil i presentasjonen forsøke å gi en kritisk vurdering av de to ulike metodene som er benyttet for å innhente data, og til slutt sammenligne og diskutere hovedfunn.

2.1 Kriminalstatistikk

Dette avsnittet vil utdype noen av de praktiske komplikasjonene ved måling av kriminalitet. Tallene er hentet fra den offisielle kriminalstatistikken hos Statistisk sentralbyrå, som igjen bygger på opplysninger fra politi og strafferettsapparat.

Både håndhevelse og tolkning av loven gir muligheter for store variasjoner. I tillegg kommer problemene med pålitelige registreringer av kriminell atferd. Den praktiske håndhevelsen gjør at loven rammer ulikt, og problemet med å fokusere på en bestemt gruppe, er at loven kan ramme grupper systematisk forskjellig. Spesielt i arbeidet med én bestemt gruppe, som unge kriminelle innvandrere, kan dette gjøre det vanskelig å innhente korrekt informasjon. Et vanlig anklagepunkt mot offisielle statistikker er at innvandrerungdom kan være mer utsatt enn etnisk norsk ungdom for å bli tatt når de begår kriminelle handlinger, både fordi deres fysiske utseende gjør at de skiller seg ut

og er lettere å se, og på grunn av fordommer og stigmatiserte bilder både blant politi og resten av befolkningen.

Det er ikke tvil om at kriminalstatistikken bare favner en del av den faktiske kriminaliteten, i og med at den er avhengig av det Hauge omtaler som det tredje momentet ved lovovertrædelser, håndhevelsen. Det er med andre ord sannsynlig at kriminalstatistikken skjuler store mørketall. Et problem er at mørketallene for enkelte typer lovbrudd kan være større enn for andre, og at statistikken dermed gir et skjevt bilde av virkeligheten (Gundersen m. fl. 2000:11). Gundersen m. fl. hevder videre i sin rapport at det ikke finnes indikasjoner på at denne problematikken er spesielt relevant når det gjelder sammenligning av innvandrere og nordmenn i forhold til kriminalitet. Det gis imidlertid ingen forklaring på hvorfor problematikken vurderes som lite relevant, og rapporten diskuterer heller ikke dette videre.

Et annet moment som må tas i betraktning når det gjelder tolkning av kriminalstatistikk er såkalte demografiske forhold. Tradisjonelt har det vært vanlig å hevde at innbyggere i byer og tett bebygde områder er mer utsatt for å utføre kriminelle handlinger (Hauge 1990). Oslo skiller seg ut i så måte, med 25 % av landets anmeldte lovbrudd, men bare 12 % av befolkningen. Dette tas til inntekt for en moderat tolkning av statistikken, fordi innvandrere i langt større grad enn etniske nordmenn faktisk bor i byer, og spesielt i Oslo. For eksempel bor 41 % av ikke-vestlige innvandrere i Oslo, mens tilsvarende tall for etniske nordmenn er 10 % (Gundersen m. fl. 2000:17). I 1998 var pågripelsesandelen i innvandrerbefolkningen på 1,6 % i Oslo og 0,6 % i resten av landet. Blant etnisk norske var de tilsvarende tallene 0,6 % og 0,3 %. Å bo i Oslo øker med andre ord sannsynligheten for å bli pågrepet av politiet betraktelig, både for innvandrere og etnisk norske. Innad i byer, som for eksempel Oslo, fordeler også andelen av etniske nordmenn og innvandrere seg skjevt mellom bydelene. Det har vært hevdet at politiet prioriterer de områdene hvor innvandrerne i størst grad bor eller oppholder seg. Større tilstedeværelse av politiet i visse strøk, kan altså øke sannsynligheten for å bli pågrepet i disse områdene.

Alder har også betydning for kriminalitetsutøvelse, og tenåringer er overrepresentert blant kriminelle (Vassenden 2000:35). I denne sammenhengen blir det da naturlig å spørre om det eksisterer forskjeller i alderssammensetning i innvandrerbefolkningen og den etnisk norske befolkningen, som kan påvirke kriminalstatistikken. Stortingsmelding nr. 49 2003-2004 sier at aldersfordelingen i innvandrerbefolkningen er omtrent den samme som i befolkningen totalt (Østby (red.) 2004 i St. meld. Nr. 49). Den største forskjellen finner man i aldersgruppen fra 20 til 44 og blant eldre. I den norske befolkningen er 35 % mellom 20 og 44 år, mens andelen er på 49 % blant ikke-vestlige innvandrere. Her finnes det imidlertid geografiske forskjeller, som gjør at landsgjennomsnittet ikke er representativt for alle deler av landet. I Oslo er en større andel av innvandrerbefolkningen menn under 25 år enn andelen er i den etnisk norske befolkningen. I resten av landet er forholdet motsatt (Gundersen m. fl. 2000:32). Dette er forhold som det er viktig å ta hensyn til i tolkning og sammenligning av statistikken.

Kjønnsperspektivet må også tas med i tolkningen av kriminalstatistikken. I Oslo har innvandrerbefolkningen en overvekt av menn (Gundersen m. fl. 2000), og i og med at menn står for det meste av kriminalitetsutøvelsen vil trolig denne kjønnsfordelingen påvirke statistikken. Hvis vi går mer spesifikt inn på innvandrerbefolkningen under 18 år er gutter noe overtallige, på samme måte som de er i resten av befolkningen. Guttene er mest i overtall i blant innvandrere fra Vest-Europa og den ikke-vestlige verden, men kjønnsforskjellene er likevel så små at de vurderes som ubetydelige (Vassenden 2000:9).

Gundersen m. fl. viser i sin rapport fra 2000 (Gundersen m. fl. 2000) at det å bli utsatt for og utøve kriminelle handlinger korrelerer positivt med hverandre. Det er med andre ord større sannsynlighet for å bli utsatt for en kriminell handling hvis du er kriminell, og omvendt. Samtidig kan man stille spørsmålsteget ved om det finnes forhold som gjør at innvandrere som gruppe i mindre grad rapporterer til politiet når de opplever å bli utsatt for kriminalitet. Kan det tenkes at denne gruppen har mindre tillitt til rettssystemet? Både på grunn av erfaringer fra land med svak rettssikkerhet, og på grunn av frykt for diskriminering og å ikke bli trodd. Kanskje kan også språkbarrierer

hindre at noen velger å anmelde lovbrudd. Hvis det er hold i hypotesen om at innvandrere som gruppe i mindre grad rapporterer til politiet når de utsettes for kriminelle handlinger, og man antar at kriminelle innvandrere i stor grad utøver sine kriminelle handlinger blant eller mot andre innvandrere, kan det være grunn for å anta høyere mørketall også blant innvandrere.

Jeg har i det foregående avsnittet sett på forhold som kan påvirke og gjøre statistikken mindre pålitelig. Disse forholdene er viktige å ha med seg videre i kapittelet, når jeg går over til å presentere tall fra kriminalstatistikken. Tolkningen av statistikken vil hele tiden gjøres med forbehold i de begrensningene som tidligere er omtalt.

2.1.1 Pågrepne

I Norge gir mistanke om utøvelse av en forbrytelse som kan føre til fengselsstraff på mer enn seks måneder rett til pågrepelse. Det samme gjør risiko for bevisforspillelse, nye straffbare handlinger og rømming (Gundersen m. fl. 2000:28). Vurderes risikoen for rømming til utlandet som reell, kan pågrepelse også skje for mindre alvorlige forbrytelser. I forhold til pågrepne vil dette avsnittet først gjengi tall fra hele landet, for så å se spesifikt på tall i fra Oslo. Oslo står i en særstilling i forhold til resten av landet med sin høye andel av innvandrere, og det vil derfor være av interesse å skille ut tall fra dette området.

Tabell 2.1 Pågrepne (Gundersen m. fl. 2000:30)

Tabell 4.5. Pågrepne i ulike aldersgrupper, etter kjønn og innvandrerbakgrunn. 1998. Absolutte tall og per 1 000 innbyggere

Kjønn og alder	I alt	Per 1 000 innbyggere ¹					
		I alt	Nordmenn	Innvandrere			Andre med innvandrerbakgrunn
				I alt	Ikke-vestlige	Vestlige	
Begge kjønn i alt	16 155	4	4	9	14	3	10
15-20	3 728	11	9	30	35	9	17
21-29	5 829	9	8	13	19	5	14
30-49	6 157	4	4	8	10	3	7
50-	441	0	0	0	2	0	0
Menn i alt	13 843	7	6	18	26	5	16
15-20	3 187	18	15	58	66	18	27
21-29	4 991	15	13	30	39	9	22
30-49	5 267	7	7	14	18	6	11
50-	398	1	1	2	4	1	1
Kvinner i alt	2 312	1	1	1	2	-	4
15-20	541	3	3	3	4	2	6
21-29	838	3	3	2	2	1	6
30-49	890	1	1	1	2	-	3
50-	43	0	0	0	0	-	-

¹ Uregistrerte utlendinger ikke medregnet.

Kilde: Kriminalstatistikk 1998.

I følge tabell 2.1 finner vi en overvekt av pågrepne blant innvandrerungdom sammenlignet med etnisk norske ungdom. Ikke-vestlige gutter hever gjennomsnittet for denne gruppen. Kategorien ikke-vestlige innvandrere omfatter mennesker fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Øst-Europa og Tyrkia, mens vestlige innvandrere kommer fra Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania. Totalt ble 3,5 % av ikke-vestlige ungdommer mellom 15 og 20 år pågrepet, mot 0,9 % blant norske ungdommer. Blant ikke-vestlige gutter i denne aldersgruppen ble 6,6 % pågrepet, mens bare 0,4 % av de ikke-vestlige jentene i samme aldersgruppe ble pågrepet. For norske ungdommer er tallene henholdsvis 1,5 % for gutter, og 0,3 % for jenter. Blant unge gutter er det med andre ord stor forskjell mellom norske og ikke-vestlige innvandrere. For jentene er tallene om lag de samme. Blant vestlig innvandrerungdom fordeler tallene seg omtrent som for etnisk norsk ungdom.

Tabell 2.2 Pågrepne, Oslo (Gundersen m. fl. 2000:31)

Tabell 4.6. Pågrepne bosatt i Oslo i ulike aldersgrupper, etter kjønn og innvandrerbakgrunn. 1998

Kjønn og alder	I alt	Per 1 000 bosatte					Andre med innvandrerbakgrunn
		I alt	Nordmenn	Innvandrere		Vestlige	
				I alt	Ikke-vestlige		
Begge kjønn i alt	3 616	9	7	16	20	4	14
15-20	657	26	17	45	49	16	30
21-29	1 143	14	12	21	26	5	17
30-49	1 685	11	10	13	15	6	11
50-	131	1	1	2	3	1	1
Menn i alt	3 066	16	12	28	35	9	22
15-20	602	46	30	88	92	37	67
21-29	943	25	20	42	53	8	26
30-49	1 403	17	16	21	24	11	16
50-	118	2	2	4	5	3	2
Kvinner i alt	550	3	2	2	2	1	6
15-20	55	4	4	3	3	3	8
21-29	200	5	5	3	3	2	9
30-49	282	4	4	2	3	1	5
50-	13	0	0	-	-	-	-

Kilde: Kriminalstatistikk 1998.

Også i Oslo er andelen pågrepne større blant innvandrerungdommen enn blant etnisk norsk ungdom, og også her er det i følge tabell 2.2 de ikke-vestlige innvandreguttene som trekker opp snittet. Pågripelsesandelen blant ikke-vestlig innvandrerungdom mellom 15 og 20 år er 4,9 %, mens den er på 1,7 % for samme aldersgruppe av norske ungdommer. De ikke-vestlige innvandreguttene utgjør den største gruppen av pågrepne, med en prosentandel på 9,2 %, mens andelen pågrepne er 3 % blant de norske guttene. Jenter mellom 15 og 20 år ser i liten grad ut til å bli pågrepet også i hovedstadsområdet, uansett om de har ikke-vestlig innvandrerbakgrunn eller er etniske nordmenn. I prosent er andelen på 0,3 % for ikke-vestlige innvandrerjenter, og 0,4 % for norske jenter.

Tabell 2.3 Pågrepne, Oslo og hele landet, 15-20 år

	Nordmenn 15-20 år		Ikke-vestlige innvandrere 15-20 år	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Hele landet	1,5 %	0,3 %	6,6 %	0,4 %
Oslo	3,0 %	0,4 %	9,2 %	0,3 %

Tabell 2.3 forsøker å visualisere og tydeliggjøre den statistikken som er gjengitt fra SSB i de foregående avsnittene. Ved å trekke ut aldersgruppen som er aktuell for denne oppgaven og kun fokusere på de to gruppene ikke-vestlige innvandrere og nordmenn, er ønsket at sammenhengen mellom Oslo og resten av landet skal bli tydeligere. Både i Oslo og i hele landet er andelen pågrepne blant jentene svært lav. Pågripelsesandelen blant ikke-vestlige gutter er hele tiden høyere enn for norske gutter, men andelen pågrepne er for begge grupper høyere i Oslo. Bosted i Oslo ser ut til å øke sjansene for pågrepelse i noe større grad for norske gutter enn for ikke-vestlige innvandregutter.

2.1.2 Gjerningspersoner

I statistikken fra SSB (Gundersen m. fl. 2000:33) defineres gjerningsmenn som *”personer... funnet skyldige i lovbrudd etter en rettskraftig avgjørelse og som var 5 år eller eldre på gjerningstidspunktet”*. Generelt viser tallene at innvandrere utgjør en liten del av den totale gruppen gjerningspersoner i Norge med 8 % (n = 69000), men de er likevel overrepresentert relativt sett, i forhold til hvor stor del de utgjør av befolkningen. 4,2 % av den mannlige innvandrerbefolkningen og 0,8 % av den kvinnelige, mot henholdsvis 2,8 % og 0,5 % av den norske befolkningen fremkommer av statistikken som gjerningspersoner. Dette viser at det er innvandrer menn og som skiller seg sterkest ut negativt i forhold til registrert kriminalitet. Blant gutter mellom 14 og 17 år var 9 % av innvandrerbefolkningen registrert som gjerningspersoner på landsbasis, mens andelen var 6 % i resten av befolkningen (Vassenden 2000).

Tabell 2.4 Gjerningspersoner (Gundersen m. fl. 2000:34).

Tabell 5.1. Gjerningspersoner, etter verdensregion, kjønn og alder. 1998. Per 1 000 innbyggere

Kjønn og alder	I alt	Nordmenn	Verdensregion					
			I alt	Norden	Vest-Europa unntatt Tyrkia	Øst-Europa	Nord-Amerika, Oseania	Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Tyrkia
Begge kjønn i alt	16,8	16,3	25,0	13,2	11,4	25,8	6,4	35,2
5-13	4,2	3,9	9,8	4,1	3,2	8,2	2,2	11,5
14-17	37,1	36,1	54,9	24,2	39,2	42,5	24,5	63,3
18-20	52,9	52,6	58,7	24,6	18,7	65,3	12,3	69,6
21-24	38,8	38,6	42,4	18,8	22,5	41,5	3,8	55,4
25-29	29,6	29,2	34,8	17,0	13,9	34,7	10,2	46,3
30-39	22,7	22,0	30,0	18,6	12,4	31,0	8,0	38,8
40-59	11,8	11,5	17,1	12,3	11,8	20,0	6,6	23,5
60-	3,4	3,3	5,6	4,6	4,7	8,5	3,6	8,6
Menn i alt	28,4	27,7	41,8	25,0	17,8	43,0	10,9	56,3
5-13	6,0	5,5	14,6	6,4	5,8	12,0	4,4	17,0
14-17	56,7	55,1	85,8	45,6	54,9	60,3	47,1	99,5
18-20	88,7	87,7	106,9	62,7	36,3	114,6	24,2	119,6
21-24	66,2	65,4	81,8	39,9	40,2	79,2	9,3	104,0
25-29	50,0	49,1	63,6	32,4	24,3	68,2	12,5	83,9
30-39	37,6	36,6	49,1	35,1	18,8	56,7	12,4	60,2
40-59	19,4	19,0	25,4	21,6	16,1	29,0	9,9	33,5
60-	6,0	5,9	10,4	8,4	8,7	14,0	7,5	14,7
Kvinner i alt	5,4	5,3	8,4	3,7	4,5	10,6	3,0	11,7
5-13	2,4	2,3	4,8	1,9	-	4,4	-	5,7
14-17	16,6	16,2	22,7	4,9	21,7	24,0	8,4	24,8
18-20	15,8	15,7	16,3	6,3	6,9	20,1	-	19,8
21-24	10,7	10,7	10,8	4,9	7,0	10,9	-	14,1
25-29	8,5	8,4	9,7	5,0	1,0	10,3	8,2	12,7
30-39	6,9	6,8	8,5	4,0	3,5	11,1	4,1	11,0
40-59	3,9	3,7	7,8	3,6	6,2	11,6	3,5	11,1
60-	1,4	1,4	2,6	2,3	2,8	3,4	1,5	3,1

I forhold til aldersgrupper er hovedfokus for oppgaven ungdom, og det er derfor i all hovedsak referert tall for denne gruppen. Hvilke aldersgrupper det opereres med innenfor ungdomsgruppen, varierer imidlertid noe i statistikken fra SSB. Som det forrige avsnittet viste ble kategorien 15-20 år brukt i forhold til pågrepne, mens som tabell 2.4 her viser, deles denne gruppen ytterligere i to når det gjelder gjerningspersoner, henholdsvis 14-17 og 18-24. I og med at denne tabellen ikke har en egen kategori for ikke-vestlige innvandrere, vil jeg benytte meg av kategorien som omfatter Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia. Med unntak av Øst-Europa er denne kategorien sammenfallende med hva som i de andre tabellene omtales som ikke-vestlige innvandrere. Guttene i den sistnevnte kategorien skiller seg også negativt ut i forhold til gjerningspersoner. For ungdom mellom 14 og 17 år er andelen 10 %, mens den er oppe i 12 % for gruppen fra 18 til 20 år. Til sammenligning er tallene for norske gutter 6 % for den yngste gruppen, og 9 % for den eldste gruppen. For jentene

er tallene betraktelig lavere, både for de etnisk norske og for innvandrerejentene, men andelen er likevel noe høyere i sistnevnte gruppe.

Tabell 2.5 Gjerningspersoner, Oslo (Gundersen m. fl. 2000:36)

Tabell 5.3. Gjerningspersoner bosatt i Oslo, etter innvandringsbakgrunn, kjønn og alder. 1998. Per 1 000 innbyggere

Kjønn og alder	I alt	Nordmenn	Innvandringsbakgrunn		
			I alt	Vestlige	Ikke-vestlige
Begge kjønn i alt	20,8	18,3	30,6	14,1	36,3
5-13	6,1	4,8	9,8	1,5	10,3
14-17	47,7	40,8	65,3	41,5	66,7
18-20	57,2	51,2	71,5	14,1	79,0
21-24	42,0	38,6	47,9	15,5	58,0
25-29	30,4	27,4	40,4	13,1	51,3
30-39	29,7	26,7	36,6	19,2	42,3
40-59	16,5	15,3	20,7	16,1	22,9
60-	5,2	5,0	6,8	4,8	9,9
Menn i alt	35,5	31,0	50,5	24,6	58,2
5-13	8,8	6,2	16,0	2,9	16,8
14-17	72,6	60,7	103,4	75,6	105,0
18-20	98,8	87,0	129,6	24,2	139,3
21-24	74,5	65,6	96,4	34,2	111,2
25-29	52,4	46,2	76,2	22,0	97,3
30-39	47,5	42,6	57,1	33,6	64,2
40-59	26,4	25,0	29,4	23,3	32,1
60-	9,5	9,2	13,0	9,7	16,1
Kvinner i alt	7,4	7,0	9,2	4,9	11,0
5-13	3,2	3,2	3,3	3,2	3,5
14-17	21,2	19,9	23,0	8,2	24,0
18-20	15,6	14,6	17,5	8,7	19,0
21-24	13,8	14,5	9,9	5,1	11,8
25-29	10,0	9,9	9,7	5,6	11,4
30-39	10,7	10,6	10,6	3,7	13,1
40-59	6,3	5,7	9,3	7,7	10,2
60-	2,4	2,4	2,7	2,4	3,3

Kilde: Kriminalstatistikk 1998.

Når det gjelder gjerningspersoner i Oslo, viser tabell 2.5 at SSB igjen benytter seg av det samme skille mellom vestlige og ikke-vestlige innvandrere, som har vært benyttet i tidligere avsnitt. Tall for gruppen mellom 14 og 17 år viser at ikke-vestlig ungdom skiller seg ut i negativ retning med en prosentandel på 6,67 %, mens tilsvarende tall for samme aldersgruppe av vestlig innvandreungdom er på 4,15 % som er omtrent det samme som for etniske nordmenn, hvor andelen er 4,08 %. For aldersgruppen 18-20 år er andelen noe høyere for ikke-vestlige innvandrere og nordmenn, mens den er lavere

for ikke-vestlige innvandrere. Det kan altså se ut som det er overvekten av ikke-vestlige gjerningsmenn som forklarer det statistiske skille mellom innvandrere og nordmenn. Blant ungdom finner vi også et kjønnskille, hvor det er guttene som drar opp snittet for gruppen totalt sett. Blant ikke-vestlige gutter mellom 14 og 17 år i Oslo er andelen gjerningspersoner på 10,5 %, mens den for jentene i samme gruppe er på 2,4 %. For de ikke-vestlige guttene øker andelen i den eldste aldersgruppen, mens den blir noe lavere for jentene.

Tabell 2.6 a Gjerningspersoner, hele landet og Oslo, 14-17 år

	Nordmenn 14-17 år		Ikke-vestlige innvandrere 14-17 år	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Hele landet	5,5 %	1,6 %	10 % *	2,5 % *
Oslo	6,1 %	2 %	10,5 %	2,4 %

Tabell 2.6 b Gjerningspersoner, hele landet og Oslo, 18-20 år

	Nordmenn 18-20 år		Ikke-vestlige innvandrere 18-20 år	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Hele landet	8,8 %	1,6 %	12 % *	2 % *
Oslo	8,7 %	1,5 %	14 %	1,9 %

*Ikke-vestlige innvandrere med unntak av Øst-Europa.

Tabell 2.6 a og b viser små forskjeller blant jentene i de to aldersgruppene. Til tross for at andelen gjerningspersoner ser ut til å være jevnt lav i de to gruppene, er den likevel noe større enn hva som var tilfelle for pågrepne. For de norske guttene ser det imidlertid ut som forskjellene mellom Oslo og resten av landet, som ble funnet i forhold til pågrepne, kun gjelder for den yngste gruppen når det dreier seg om gjerningspersoner. Som vi ser av tabellene er andelen gjerningsmenn noe høyere for

ikke-vestlige innvandrere, på samme måte som den var for pågrepne. Hvis vi sammenligner pågrepne og gjerningspersoner ser vi likevel at forskjellene mellom ikke-vestlige innvandregutter og norske gutter er størst når det gjelder pågripelser. Hva denne forskjellen skyldes kan det finnes ulike forklaringer på. Gjør det faktum at innvandrere skiller seg ut utseendemessig at de har større sannsynlighet for å bli pågrepet? Eller kan deres overrepresentasjon blant pågrepne heller skyldes en større grad av deltakelse i alvorlige forbrytelser? Kravene til pågripelse er, som tidligere nevnt strenge, og pågripelse er hovedsaklig aktuelt når det er mistanke om en forbrytelse som kan føre til strengere straff enn fengsel i seks måneder. En reell risiko for rømming til utlandet muliggjør også pågripelse, og det er mulig å tenke seg at flukt til utlandet oftere vurderes som en reell mulighet for innvandrere.

2.1.3 Fordeling i forhold til ulike typer lovbrudd

I alle kriminalitetskategoriene SSB opererer med i sin rapport "Barn og unge med innvandrerbakgrunn" (Vassenden 2000), er ikke-vestlige innvandrere overrepresentert i forhold til nordmenn. Det er imidlertid viktig å merke seg at denne statistikken begrenser seg til gjerningsmenn bosatt i Oslo kommune. Her ser vi blant annet at andelen som utøver voldslovbrudd er større blant innvandrerbefolkningen enn i den norske befolkningen. Forskjellen er spesielt stor i gruppen mellom 14 og 17 år, hvor andelen gjerningspersoner er 1,33 % i innvandrerbefolkningen og 0,17 % blant etniske nordmenn. Utpressing og ran er lovbruddstyper som ser ut til å være nært knyttet til ungdomstiden. 0,8 % av ikke-vestlig innvandrerungdom er registrert for slike lovbrudd, mens tallene for etnisk norsk ungdom beskrives som "*forsvinnende lite*". De vanligste lovbruddene i Oslo er forseelser mot veitrafikkloven og tyveri/naskeri. Innenfor disse kategoriene vil tallmaterialet med andre ord være så stort at det kan være med å gi en mer troverdig statistikk. Blant ungdom mellom 14 og 27 år dominerer ikke-vestlige innvandrere i forhold til naskeri, 2,09 % mot 0,46 %, tyveri, 1,9 % mot 0,47 % og forseelser mot veitrafikkloven, 1,47 % mot 0,34 %.

2.1.4 Antall personer eller antall overtredelser/gjerninger?

Både for pågrepne og gjerningspersoner er det interessant å skille mellom antallet personer og antallet gjerninger. Kan det være slik at bestemte grupper er overrepresentert i forhold til antall gjerninger, men ikke antall personer? Er det med andre ord slik at noen få personer i enkelte grupper utfører svært mange kriminelle handlinger?

Statistisk sentralbyrås tall fra 1998 viser at innvandrere, nordmenn og andre med innvandrerbakgrunn har om lag den samme sannsynligheten for å bli pågrepet flere ganger (Gundersen m. fl. 2000). Det er riktignok en liten andel som står for en stor andel av lovbruddene, men slik er det både i minoritets- og majoritetsbefolkningen.

Kartleggingen av antall lovbrudd per gjerningsperson er imidlertid avhengig av at personene er registrert hos politiet med fullt personnummer (Skardhamar 2004). I 3,6 % av siktelsene mot person mangler disse opplysningene, og det blir på grunn av usikker identifisering vanskelig å følge disse over flere år. Gruppen som ikke oppgir norsk personnummer til politiet er svært sammensatt, og består blant annet av turister, sesongarbeidere, mennesker som ikke har gyldig oppholdstillatelse, og de som venter på å få søknad om opphold behandlet. Disse er imidlertid ikke med i kategorien innvandrere, og påvirker derfor ikke de statistiske tallene gjengitt for denne gruppen.

2.2 Selvrapportering

På grunn av en rekke svakheter ved offisielle statistikker, som har blitt diskutert i tidligere avsnitt, kan det være aktuelt å benytte seg av andre metoder for å innhente data om innvandrerungdom og kriminalitet. En av disse metodene er selvrapportering, og bruk av denne metoden i kartleggingsarbeid av innvandrerungdom og kriminalitet, samt en sammenligning av resultater ved de ulike metodene, vil bli presentert i dette avsnittet. Selvrapporteringsundersøkelser kan gjennomføres både ved bruk av

intervjuer og spørreskjemaer som respondentene selv må fylle ut. Et åpenbart problem med selvrapporing som informasjonskilde til kriminalitet er hvor ærlige vi kan forvente at informantene er om slike forhold. Til tross for at undersøkelsene er anonymisert, forblir den generelle sannferdigheten i selvrapporingundersøkelser av kriminalitet et alvorlig problem. Hovedfokuset i denne oppgaven er imidlertid eventuelle forskjeller mellom innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom, og det er derfor dette forholdet som vil stå sentralt når jeg i de neste avsnittene først ser på fordeler, og så på utfordringer ved bruk av denne metoden i forhold til kriminalitet.

2.2.1 Hvorfor benytte selvrapporingundersøkelser?

En åpenbar fordel med selvrapporingundersøkelser er selvsagt at de, i motsetning til offentlig kriminalstatistikk, har mulighet for å fange opp også de som ikke blir tatt for den kriminelle handlingen de begår. De er med andre ord ikke avhengige av Hauges tredje element i definisjonen av lovbrudd, nemlig håndhevelsen av loven. En systematisk ulik håndhevelse av loven, for eksempel mellom innvandrerungdom og norsk ungdom, kan være med å skape systematiske feil i kriminalstatistikken. Disse systematiske feilene kan gi et skjevt bilde av virkeligheten, og av eventuelle forskjeller mellom de to gruppene. Ved selvrapporing kan slike eventuelle systematiske forskjeller mellom ulike grupper forsvinne, fordi håndhevelse av loven ikke spiller noen rolle. Man vet at oppklaringsprosenten på registrerte lovbrudd er så lav som 30 %, men oppe i 60 % når det gjelder voldslovbrudd (Falck 2003:79-80). Når man i tillegg må regne med at det finnes mange lovbrudd som aldri blir registrert, utgjør håndhevelse av loven i form av registrering og oppklaring et sentralt moment, som kan gi et svært ulikt tallmateriale.

Ved selvrapporingundersøkelser kan man i større grad knytte bakgrunnsinformasjon sammen med den informasjonen man innhenter om kriminelle aktiviteter. Dette kan gi en større forståelse for sammenhenger og mulige årsaker til kriminalitet i bestemte grupper. Dette er informasjon som igjen kan være nyttig for forebyggende arbeid. I selvrapporingundersøkelser har man for eksempel mulighet

til å inkludere atferd som ikke direkte faller inn under betegnelsen kriminalitet, men som mer dreier seg om normbrytende atferd. Man kan også se nærmere på hvordan denne og annen type atferd korrelerer med kriminelle handlinger. Familiebakgrunn og sosiale forhold er også bakgrunnsinformasjon som kan være aktuelt å inkludere i slike undersøkelser. Selv om man her ser at det er klare fordeler ved bruk av selvrapportering, møter man også på mange utfordringer og svakheter ved bruk av denne metoden.

2.2.2 Utfordringer ved bruk av selvrapportering som metode

Selv om selvrapportering har en del klare fordeler fremfor kriminalstatistikk, innebærer også denne metoden en del trusler mot validiteten. En del av disse truslene er av generell karakter, men det er også slik at noen trusler blir mer aktuelle i forhold til visse problemstillinger. Hovedfokuset i diskusjonen av utfordringene ved bruk av selvrapportering som metode vil dreie seg om problemer som oppstår når man ønsker å sammenligne to ulike grupper, som etnisk norsk ungdom og innvandrerungdom, og bruk av kriminalitet som avgrenset variabel.

Sannferdigheten i rapporteringene er et avgjørende punkt i validitetsvurdering av selvrapporteringsundersøkelser. Når vi sammenligner to grupper blir det nødvendig å spørre om den ene gruppen er mer sannferdige i sine rapporteringer enn den andre gruppen. Man må også ta stilling til hvorvidt de ulike gruppene er mer eller mindre sannferdige i forhold til forskjellige typer lovbrudd. Er det slik at noen grupper underrapporterer mer i forhold til enkelte typer lovbrudd enn andre grupper? Eller at en gruppe overrapporterer enkelte typer lovbrudd mer enn andre grupper? Både generell under- og overrapportering, og varierende grad av under- og overrapportering i forhold til ulike typer lovbrudd, er høyst relevante trusler mot validiteten i selvrapporteringsundersøkelser som vi må ta hensyn til. I denne sammenhengen blir det sentrale spørsmålet om det er systematiske forskjeller i selvrapportering blant innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom.

Inger Lise Lien hevder (1993, i Øia 2003:139) at æresbegrepet blant innvandrerungdom gjør at de i mindre grad enn etnisk norsk ungdom er troverdige i sine rapporteringer. Hennes tankegang innebærer en antagelse om at innvandrerungdom generelt underrapporterer sine kriminelle handlinger av frykt for skam og tap av ære. Et slikt utsagn møter mye motstand. For det første kan det stilles spørsmålsteget ved om innvandrergrupper faktisk har en ærestenkning som i praksis er så ulik hvordan etniske nordmenn tenker (Stålsett 1997). For det andre er det usikkert om en slik ærestenkning vil ha den påståtte effekten på selvrapportering som Lien hevder. Kanskje kan ærestenkning virke helt annerledes, og gjøre at innvandrergruppene rapporterer mer sannferdig? En tredje innsigelse går på nyansering av påstanden, for det er vel ikke slik at alle innvandrere i Norge, heller ikke alle ikke-vestlige, kommer fra områder hvor ærestenkning dominerer? Lien (2002) sier for eksempel at ære- og skam tenkning hovedsaklig er utbredt i Midtøsten og Middelhavsområdet.

Kanskje er det ikke bare skam og tap av ære som kan gjøre at innvandrerungdom fra visse etniske grupper underrapporterer sin deltagelse i kriminelle handlinger. Det kan også hevdes at kriminalitet innebærer et større normbrudd for innvandrerungdom i forhold til opprinnelseslandets kultur, enn hva det gjør for norsk ungdom i forhold til norsk kultur. Det kan også diskuteres i hvilken grad lojaliteten eller tilknytning til den norske kulturen påvirker rapportering av kriminelle handlinger. Det er mulig å tenke seg at ungdom med en annen etnisk bakgrunn enn norsk vil ha mindre lojalitet til det norske samfunnet, og at dette påvirker hvor sannferdige de er i en spørreundersøkelse som trolig vil oppfattes som en del av det norske samfunnet.

Marin m. fl. (1983, i Oppedal & Røysamb 2003:21) gir en annen forklaring på hvorfor det kan være etniske forskjeller i hvordan respondentene svarer. De hevder at tospråklige informanter har en tendens til å gi mer sosialt aksepterte svar når de bruker sitt andrespråk. Det blir da viktig å gjennomføre undersøkelser på respondentenes morsmål, selv om de behersker sitt andrespråk flytende. Det ser imidlertid ut som

akkulturasjon spiller en rolle her (Grimm & Church 1999, i Oppedal & Røysamb 2003:21), ved å bidra til at respondentene svarer mer i tråd med sosiale forventninger i sitt vertsland når de er i en kontekst hvor denne kulturen dominerer. I en annen kontekst, som hjemme hos sin egen familie, kan derimot svarene modifieres mer i motsatt retning. Sannferdigheten i rapporteringene er dessuten ikke bare avhengig av at respondentene svarer så ærlig de kan. Hukommelsen og selvinnsikt er også elementer som kan spille inn.

Klein (1994, i Rutter m. fl. 1998:42) hevder respondentene i selvrapporteringsundersøkelser generelt har en tendens til å overrapportere mindre alvorlige hendelser, mens mer alvorlige overtredelser underrapporteres. I tråd med dette hevder Blackburn (1993:41) i en oppsummerende kommentar om forskjellene mellom selvrapportering og offisielle statistikker at førstnevnte i størst grad favner de mindre alvorlige handlingene, mens de offisielle registreringene fanger opp de mer alvorlige overtredelsene. Det blir da naturlig å spørre om det at offisielle statistikker viser mer kriminalitet blant innvandreungdom kan være et resultat av at de er overrepresentert blant de alvorlige kriminelle handlingene, men kanskje underrepresentert i forhold til mindre alvorlige hendelser?

Mange selvrapporteringsundersøkelser bruker ikke kriminalitet som en egen dimensjon eller variabel. Kriminalitet kan ofte være del av en annen dimensjon, for eksempel asosialitet (Øia 2003) og problematferd (Bakken 1998), eller kriminelle handlinger kan være infiltrert i undersøkelser om mental helse (Oppedal 2003). Handlinger som ikke er lovbrudd, men heller normbrudd, for eksempel trikkesniking og skulking, innlemmes ofte i sammen dimensjon i selvrapporteringsundersøkelser. Dette kan gjøre sammenhengen mellom ulike variabler og kriminalitet mindre entydig og mer usikker. Det er ikke gitt at man ville funnet en tilsvarende sammenheng dersom kriminalitet var skilt ut som egen variabel. Samtidig er det lite sannsynlig at sammenhengene er så enkle og entydige at en "ren" kriminalitetsvariabel gir et mer sannferdig bilde av virkeligheten. Trolig vil flere variabler virke sammen, og skape et resultat som ikke nødvendigvis er det samme som to variabler hver for seg. Her kan

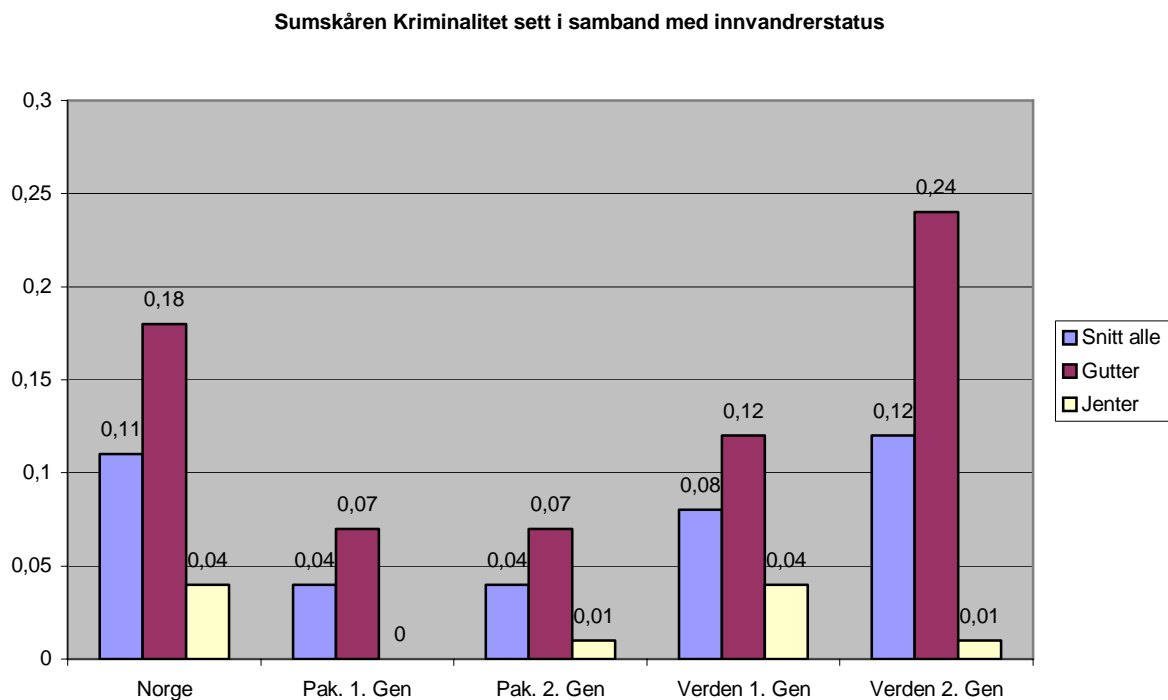
undersøkelser som behandler kriminalitet som en integrert del kanskje bidra med annen kunnskap enn for eksempel kriminalstatistikker gir oss. Dette skal vi se noen eksempler på i neste avsnitt.

2.2.3 Analyser av "Ung i Oslo 1996"/ Øia og Bakken

En av de mest omfattende selvrapporteringsundersøkelsene på ungdom som er gjort i Norge de senere årene er "Ung i Oslo 1996". Flere forskere har gjennomført analyser på dette datagrunnlaget med forskjellige formål. I det følgende vil jeg ta for meg Tormod Øia og Anders Bakken sine analyser. *Tormod Øia* har i sitt forskningsarbeid gjennomført omfattende kvantitativt empiriske analyser av tallmaterialet fra "Ung i Oslo 1996". Denne selvrapporteringsundersøkelsen ble gjennomført på de to siste trinnene av ungdomsskolen og første trinn på videregående, ved samtlige skoler og spesialinstitusjoner i Oslo. 11 425 personer utgjorde tallmaterialet, og svarprosenten var på 94,3 % (Øia 2003:38).

I sin egen vurdering av analysene peker Øia på noen metodiske svakheter (Øia 2003:39-40). Undersøkelsen retter seg kun mot ungdom som går på skole, og både innvandrerungdom og kriminell ungdom er overrepresentert blant de som ikke går på skole. Dette blir spesielt tydelig i videregående skole, hvor omtrent en tredjedel av utvalget befinner seg. Underrapportering som skyldes frykt for å bli oppdaget vil også være spesielt relevant i forhold til kriminelle handlinger. Spørsmålet om hvorvidt innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom på noen måte er systematisk forskjellige i forhold til på hvilken måte og i hvilken grad de er sannferdige i sine rapporteringer, er selvsagt aktuelt her. At skjemaene ble for tidkrevende for noen, kan slå skjevt ut ved at for eksempel de som strever med oppmerksomhetsvansker i mindre grad fullfører. Dette er en gruppe som i utgangspunktet er overrepresentert blant kriminelle (Hammer og Torp 2006).

Øia (2003) tar blant annet for seg dimensjonen "asosialitet" hvor han skiller ut kriminalitet som en egen underdimensjon/variabel. Han sammenholder ungdommens opplysninger om deltakelse i kriminelle handlinger med deres etniske opprinnelse, men bruker en mer nyansert inndeling av gruppen som blir omtalt som "ikke-vestlig" i kriminalstatistikken. *Pakistan* skilles ut som egen gruppe, og deles igjen inn i første og andre generasjon. Gruppen *Verden* deles også inn i første og andre generasjon og omfatter innvandrere fra Vest- og østeuropa, Afrika og Vest- og Østasia. Det er viktig å merke seg at man her opererer med en annen definisjon av førstegenerasjonsinnvandrere enn hva Statistisk sentralbyrå gjør. Førstegenerasjonsinnvandrere har som hos SSB to utenlandskfødte foreldre, men i tillegg må de ha en botid i Norge på mer enn fire år og ha vært minst syv år da de flyttet hit. Med en slik definisjon utelukkes en gruppe fullstendig fra utvalget, nemlig de som har kortere botid i Norge enn fire år eller var mindre enn syv år når de kom hit. Definisjonen som blir brukt om andregenerasjonsinnvandrere, "født og oppvokst i Norge med to utenlandskfødte foreldre" (Øia 2003:29), er imidlertid sammenfallende med hva SSB opererer med.

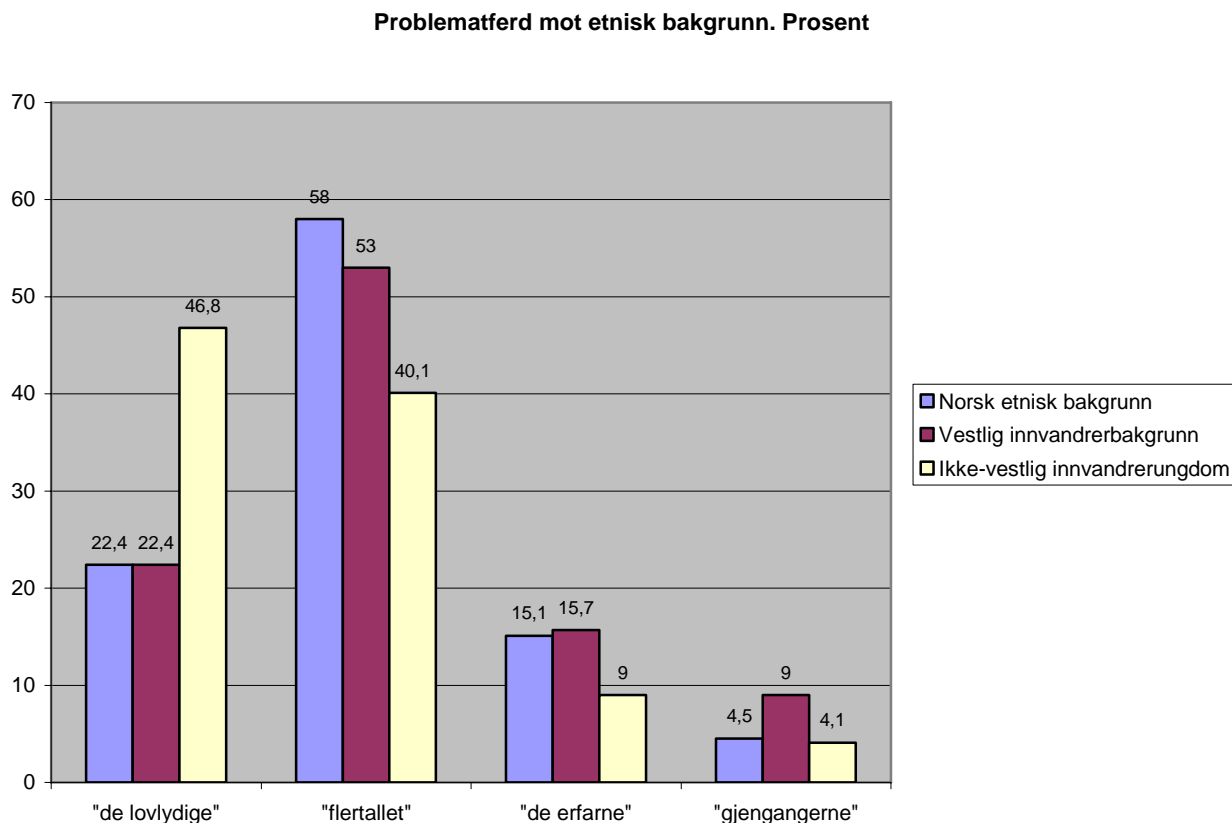

Figur 2.1 Kriminalitet og innvandrerstatus (Øia 2003:142)

Figur 2.1 gir et bilde av hva som befinner seg bak samlebetegnelsen "ikke-vestlig innvandrere". Vi ser at gutter skiller seg ut i negativ retning i alle kategorier, men i hvor stor grad de skiller seg ut varierer med land- og generasjonsbakgrunn. Andelen som har deltatt i kriminelle aktiviteter er svært lav blant jenter fra alle gruppene, og varierer kun mellom 0 % og 0,04 %. I hvilken grad guttene skiller seg fra jentene i sin kategori blir dermed i stor grad et spørsmål om hvor mye kriminalitet de deltar i. De høyeste kriminalitetsratene blant jentene finner vi hos etnisk norske og Verden 1. generasjon. Blant 1. generasjon jenter fra Pakistan rapporterer ingen å ha deltatt i kriminelle handlinger det siste året, og andelen er tilnærmet lik null også for 2. generasjon jenter fra Pakistan og 2. generasjon jenter fra verden utenom, med 0,01 %. Gutter fra Verden 2. generasjon har den høyeste prosentandelen på 0,24 %, og norske gutter kommer rett bak med 0,18 %. Gutter fra Verden 1. generasjon kan sies å befinne seg i en mellomposisjon med 0,12 %. Pakistanske gutter har den laveste andelen blant gutter på 0,07 %, og andelen er den samme for begge generasjoner. Totalt sett er ungdom med pakistansk bakgrunn den gruppen som deltar i minst kriminelle aktiviteter både i 1. og 2. generasjon. Den største totalandelen finner man blant norsk ungdom og 2. generasjon ungdom fra Verden utenom, med henholdsvis 0,11 % og 0,12 %. 1. generasjon Verden utenom utgjør en tilnærmet like lav totalandel som blant de pakistanske ungdommer med 0,8 %.

Anders Bakken har foretatt analyser på det samme datagrunnlaget som Øia, altså undersøkelsen "Ung i Oslo" fra 1996 (Bakken 1998). Bakken fokuserer i større grad enn Øia på generelle trekk ved ungdomstida, men i deler av sin rapport behandler også han temaet kriminalitet, og foretar en sammenligning i forhold til ungdommens etniske bakgrunn. Kriminalitet er hos Bakken ikke skilt ut som egen variabel, men integrert i variabelen problematferd. Problematferd dekker alt fra normbrudd, som skoleskulk og trikkesniking, til langt mer alvorlige hendelser som å true eller utøve vold mot noen. De fleste av handlingene som faller inn under kategorien problematferd er likevel så alvorlige at det dreier seg om lovbrudd, eller befinner seg på grensen til lovbrudd. I sin rapport deler Bakken inn i gruppene etnisk norsk ungdom, ikke-vestlige og vestlig innvandrerungdom. Denne inndelingen faller sammen med Statistisk sentralbyrås

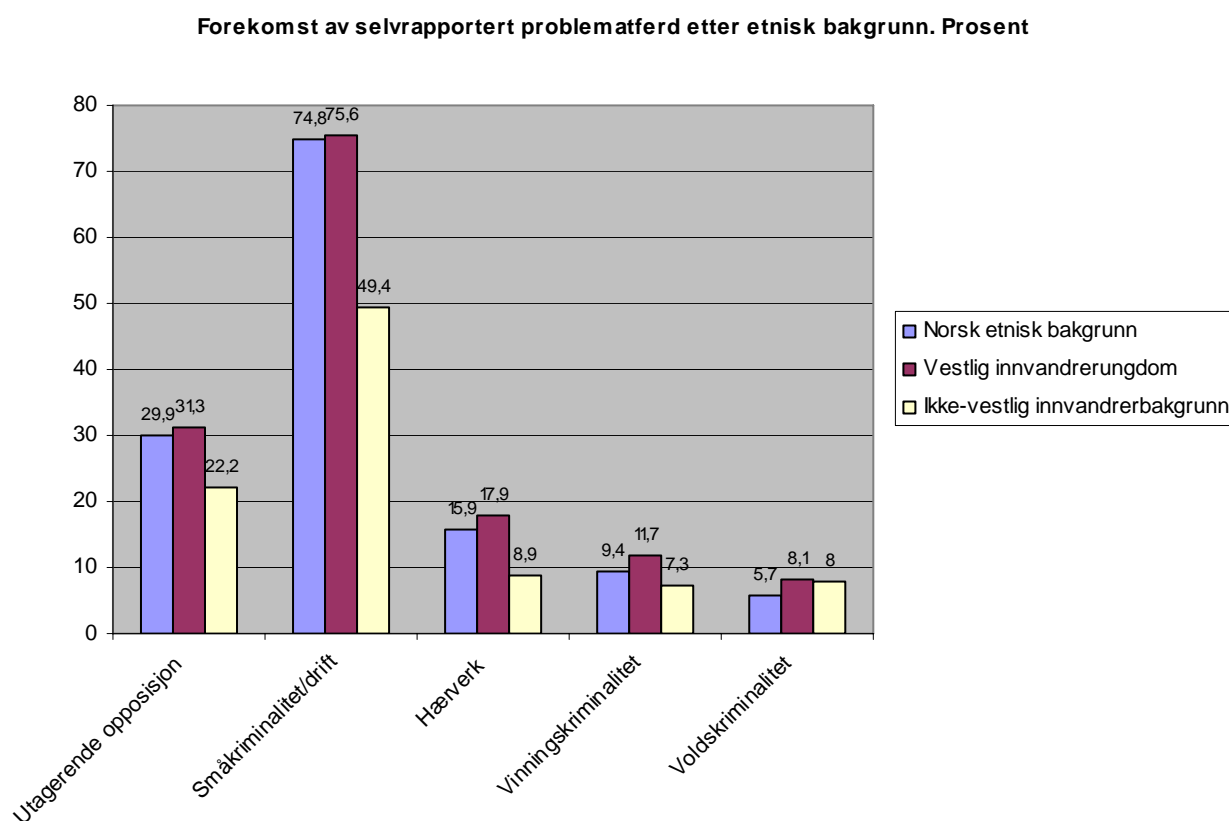
grupperinger, og gjør det dermed mulig å sammenligne tallene for etnisk norsk ungdom og ikke-vestlig innvandrerungdom.

Figur 2.2 Problematferd og etnisk bakgrunn (Bakken 1998:83)

Ut i fra Bakkens rapport ser det ut som selvrapporteringsundersøkelser gir et noe annet bilde av sammenhengen mellom etnisk bakgrunn og kriminalitet enn hva den tidligere refererte kriminalstatistikken fra SSB gjør (Gundersen m. fl. 2000; Vassenden 2000). Det mest karakteristiske trekket ved Figur 2.2 er trolig at ikke-vestlig innvandreungdom er sterkt overrepresentert blant "de lovlidige", som er den gruppen som rapporterer negativt på alle norm- og lovbrudd som etterspørres i undersøkelsen. I begge de gruppene som omfatter ungdom som gjør mye og en del galt, "de erfarne" og "gjengangerne", er unge ikke-vestlige innvandrere noe underrepresentert. I gruppen omtalt som flertallet, hvor man finner ungdom som har deltatt i noe problematferd, er

også ikke-vestlig innvandrerungdom underrepresentert. Dette står i kontrast til kriminalstatistikken, hvor nettopp gruppen av ikke-vestlig innvandrerungdom er overrepresentert, både blant pågrepne og gjerningspersoner. Vi har tidligere sett på forskjellene mellom offentlig registrering av kriminalitet og selvrapporing, og jeg vil ikke kommentere dette ytterligere i denne sammenheng. Imidlertid kan det være interessant med en grundigere analyse av tallene i Figur 2.2, og jeg vil gå nærmere inn på eventuelle forskjeller i forhold til ulike typer kriminalitet. Dette kan være med å gi et mer nyansert bilde av kriminalitetsutøvelsen og forskjellene mellom de ulike gruppene.

Figur 23.3 Ulike kategorier problematferd og etnisk bakgrunn (Bakken 1998:84)

I Figur 3.3 ser vi at ikke-vestlig innvandrerungdom er underrepresentert i forhold til både ungdom med norsk etnisk bakgrunn og vestlig innvandrerungdom i samtlige problematferdskategorier. Unntaket er voldskriminalitet, hvor de ligger litt høyere enn

ungdom med norsk etnisk bakgrunn, og tilnærmet likt med vestlig innvandrerungdom. Til sammenligning er vold et område hvor ikke-vestlig innvandrerungdom skiller seg ut i negativ retning også i kriminalstatistikken. Riktignok skiller de seg ut i større grad i kriminalstatistikken enn de gjør her, men det er likevel den kategori av kriminalitet hvor de skiller seg mest negativt ut, både i selvrapporteringsundersøkelser og i forhold til registrert kriminalitet. Overrepresentasjon blant ikke-vestlig innvandrerungdom i forhold til voldskriminalitet er med andre ord et område hvor kriminalstatistikken tildels sammenfaller med selvrapporteringsundersøkelser.

Jenter står for en svært liten del av de kriminelle aktivitetene, både i kriminalstatistikken og i selvrapporteringsundersøkelser. Kan det være slik at jenter i mindre grad blir tatt for de kriminelle handlingene de begår? Spiller politiets forventninger inn på hvilke grupper de retter fokuset mot? Andelen innvandrerjenter som utøver kriminelle handlinger er svært liten både i statistikken og i selvrapporteringer. Kan det være en mulighet at innvandrerjenter gir mer sosialt aksepterte svar i selvrapporteringsundersøkelser? Kan frykten for å bli oppdaget være av større betydning for innvandrerjenter enn det er både for innvandregutter og for etnisk norsk ungdom? Utover dette er det sammenfall i kjønnsforskjellene mellom kriminalstatistikk og selvrapportering, noe som etter all sannsynlighet kan tas til inntekt for at dette dreier seg om generelle kjønnsforskjeller.

2.3 Oppsummering

Dette kapittelet har gjengitt tall fra kriminalstatistikk og selvrapportering i forhold til ungdom og kriminalitet i Norge. Fremstillingen har ønsket å gi en sammenlignende vurdering av innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom i forhold til denne problematikken. Kapittelet har også forsøkt å gi en kritisk vurdering av de metodene som den gjengitte litteraturen har tatt i bruk, det vil si kriminalstatistikk basert på tall fra politi og strafferettsapparat og selvrapporteringsundersøkelser basert på skjemautfylling.

3 INNVANDRERSPESIFIKKE FORHOLD

I et forsøk på å forklare innvandrerungdoms deltagelse i kriminelle handlinger, vil det være sentralt å fokusere på hva som er spesielt for innvandreres situasjon i et majoritetssamfunn. Nettopp det å tilhøre en annen etnisk gruppe enn majoriteten er noe som gjør innvandrerungdommens situasjon annerledes enn hva som er tilfelle for etnisk norsk ungdom. Primær sosialiseringsteori (Oetting m. fl. 1998) velger i sin diskusjon av denne problematikken å skille mellom *kulturell* og *etnisk identifisering*. Både kulturell identitet og etnisk identitet kan behandles kvalitativt og kvantitativt. Hos Oetting m. fl. finner vi at kulturell identifisering i hovedsak er kvantitativt presentert, mens etnisk identitet presenteres hovedsaklig kvalitativt.

Kulturell identifisering søker å si noe om i hvilken grad en person identifiserer seg med og opplever tilknytning til en bestemt gruppe. Deltagelse i kulturell praksis omfattes av dette begrepet, og her finner man målbare størrelser som for eksempel antall pakistanske venner og hvor ofte man besøker moskeen. Den kulturelle identifiseringen forsterkes gjennom positive tilbakemeldinger på deltagelse i en gitt kultur. Slike tilbakemeldinger gjør at man opplever å lykkes i kulturen og øker sannsynligheten for at man fortsetter å delta i aktiviteter innenfor denne kulturen. Tilbakemeldingene kommer som regel fra de primære sosialiseringsskildene skole, hjem og jevnaldrende, og kulturell identifisering utvikles følgelig gjennom en interaksjon med de primære sosialiseringsskildene. Det er viktig å understreke at en sterk kulturell identifisering med en kultur ikke er noen hindring for sterk tilhørighet til en annen kultur. Man kan ha en sterk kulturell tilhørighet til flere kulturer samtidig.

Etnisk identifisering er et kategorisk begrep som betegner opplevelsen av medlemskap i en bestemt gruppe. I følge primær sosialiseringsteori utvikles også denne gjennom primær sosialisering. Etnisk identifisering kan bygges på ulike karakteristikk, og den gitte kulturen bestemmer hvilke særtrekk som er viktige for å bestemme etnisitet. Hva som er viktig i bestemmelsen av etnisitet kan med andre ord være ulikt i forskjellige kulturer. Etnisk identifisering beskrives som relativt stabil over tid, men det utelukkes

likevel ikke at endringer kan finne sted. Primær sosialiseringsteori hevder det kan foregå en viss interaksjon mellom kulturell og etnisk identifisering, og at utviklingen av kulturell identifisering kan påvirke opplevelsen av etnisitet. Mange positive tilbakemeldinger på deltagelse i en kultur kan gjøre at en person i stadig økende grad føler seg kompetent og vellykket i denne kulturen. Dette kan føre til at personen identifiserer seg med en annen kultur enn den opprinnelige, og dermed til slutt endrer persepsjon av egen etnisitet. Dette kan for eksempel være tilfelle for innvandrere i Norge som opplever å lykkes på flere områder i det norske samfunnet.

Jeg velger å begynne dette kapittelet med en redegjørelse av diskusjonen rundt etnisitet. Både utviklingen av og forståelsen av etnisitet vil være av betydning for hvordan etnisitet påvirker ungdom med innvandrerbakgrunn. Jeg vil i den videre fremstillingen benytte meg av den primære sosialiseringsteoriens skille mellom *etnisk og kulturell identifisering*, og ut fra denne inndelingen diskutere hvordan innvandrespesifikke faktorer kan bidra til å forstå kriminalitet blant innvandrerungdom. Jeg vil i tillegg trekke frem et tredje moment som er særegent for innvandreres situasjon, *etnisk diskriminering*, og se nærmere på hvordan denne problematikken kan bidra til å forstå kriminalitet.

Mye av forskningen som er gjort behandler kriminalitet som en del av en variabel som omfatter emosjonelle problemer, atferdsvansker eller antisosial atferd. En del forskning fokuserer også hovedsaklig på mental helse og emosjonelle problemer. Blant andre Oppedal (m. fl. 2003) finner en etnisk gruppenivåkorrelasjon mellom emosjonelle problemer og atferdsproblemer. Atferdsproblemene kan også i seg selv omfatte kriminelle handlinger. Dette er eksempler på at det kan være mulig å generalisere fra enkelte studier av mental helse blant innvandrerungdom til kriminalitet blant innvandrerungdom.

3.1 Etnisitet

Begrepsbruken i forhold til kultur og etnisitet kan være uklar og tildels har begrepene blitt brukt med overlappende betydning. Kultur er et omdiskutert og omfattende begrep som er vanskelig å operasjonalisere. Jeg vil i denne oppgaven benytte meg av etnisitetsbegrepet, og vil i det følgende gå nærmere inn på ulike syn på etnisitet. En nyansert forståelse av begrepet vil være nødvendig når man skal vurdere betydningen av fenomenene i forhold til innvandrerungdom og kriminalitet.

Jean Phinney har arbeidet mye med etnisitet, og mener felles kultur og arv er sentrale trekk ved etnisitet (Phinney & Landin 1998:90). Før vi anvender hennes teorier på norske forhold kan det være verdt å merke seg at hun anser etnisk identitet som et nærmest meningsløst begrep i samfunn som er etnisk homogene. Selv om Norge fortsatt kan hevdes å være et relativt homogent samfunn, er det ikke tvil om at en økende andel minoriteter har ført til en etnisk mer heterogen befolkningsgruppe. Norge har et bosetningsmønster hvor innvandrerbefolkningen er konsentrert blant annet i større byer samtidig som enkelte områder utelukkende består av etniske nordmenn. Dette mønsteret gjør at deler av Norge kan sies å være svært homogent, mens andre deler, som for eksempel enkelte bydeler i Oslo, kan beskrives som etnisk heterogene. Lackland Sam behandler imidlertid Norge som et hovedsaklig homogent samfunn (1994:53), og problematiserer ikke dette videre i forhold til bosetningsmønster. Mye har skjedd, og som Sam (1994) selv spår, har andelen innvandrere i Norge økt betraktelig de siste årene (Statistisk sentralbyrå 2006). Norges status som etnisk heterogent eller homogent er med andre ord gjenstand for diskusjon, og noe entydig svar er det neppe mulig å komme frem til. Jeg vil likevel hevde at etnisk identitet, selv etter Phinneys advarsler, er et relevant begrep for innvandrerungdom i Norge blant annet fordi så stor andel bor i områder med andre innvandrere. Mye av forskningen som er gjort på innvandrerungdom i Norge er gjort i større byer, som for eksempel ”Ung i Oslo 1996”, som jeg har referert fra tidligere.

Phinney beskriver hvordan ungdommers etniske identitet utvikler seg gjennom tre stadier (Phinney m.fl. 1990:64-68; Phinney 1990). I det første stadiet utforsker ungdom i liten grad sin egen etnisitet, og deres etnisitet er nært knyttet til foreldrenes etnisitet. Årsakene kan være både manglende interesse og at de har adoptert andres holdninger om egen etnisitet. Dette kan være svært uheldig for minoriteter i tilfeller hvor de overtar majoritetssamfunnets negative holdninger ovenfor sin egen gruppe. Utforsking og søken etter egen etnisk identitet kjennetegner det andre stadiet. Det hersker en viss uenighet om hvordan denne fasen innledes, noen hevder det skjer som en voksende bevissthet, mens andre mener denne søken etter identitet settes i gang relativt brått. En bestemt opplevelse, for eksempel å bli utsatt for rasisme eller diskriminering, kan gjøre at fokuset rettes mot ens egen etnisitet og at bevisstheten omkring dette øker. I det tredje stadiet i utviklingen av etnisitet oppnår man en etnisk identitet og denne identiteten blir både internalisert og akseptert, men ikke alle når frem til en slik trygg identitet. Sam (1994:43) hevder på basis av Phinneys forskning at bare få ungdommer har oppnådd en etnisk identitet ved 17-18-års alder. Emosjonelt kan dette stadiet ledsages av blant annet en dypere tilhørighetsfølelse til gruppen og en sterkere følelse av ro og sikkerhet.

Det sosiale miljøet har også betydning for utviklingen av etnisitet, og Annick Prieur er en av de som understreker at etnisitet er en sosial konstruksjon (Prieur 2004:28), som utvikler seg i samspill med andre. Selv om slike konstruksjoner er relativt stabile og vanskelige å endre, er de ikke så statiske at endringer ikke kan finne sted. I innvandrerungdommens tilpasning til det norske samfunnet finner vi eksempler på slike endringer, og vi ser også at stabiliteten knyttet til tradisjon og etnisitet kan variere i grad, både i forhold til kjønn, livsfaser og hvilket område av livet det er snakk om. Prieur nevner for eksempel betydningen av tradisjon som større når man er familiefar enn ungdomsskoleelev, og at betydningen også er større i forhold til ekteskap enn musikksmak. Etnisitet som sosiale konstruksjoner utviklet i samspill med andre er forenlig med den utviklingen gjennom stadier som Phinney refererer. Internalisering av andres fordommer og igangsetting ved en sosial interaksjon, rasisme eller diskriminering, viser at etnisitet er sosialt konstruert.

Mette Andersson (2000:14-17) kritiserer det hun mener er et overdrevet fokus på kultur og muligheten for å skape sin egen identitet gjennom såkalt ”hybridisering”, ”bricolage” og ”kreolisering”. Hun hevder at alt identitetsarbeid er en form for hybridisering, og at behovet for å kombinere ulike kulturelle strømninger ikke gjør innvandrerdømmens situasjon unik. Hun velger å bruke en kategorisk definisjon av etnisk identitet, og med dette ønsker hun å vise at en sammensatt gruppe av innvandrere deler en bestemt karakteristikk, nemlig at de kommer fra en annen nasjon eller fra et annet etnisk definert samfunn enn det landet de lever i. En slik definisjon setter fokus på deres posisjon som ”de andre”, men forsøker å vise at bortsett fra denne annerledesheten i forhold til det norske, er det et utall av likheter og forskjeller både innad og mellom de ulike kategoriene. Hovedpoenget er at etniske nordmenn befinner seg i sentrum av samfunnet, mens de etniske minoritetene er i periferien. Til tross for intensjonene kan man stille spørsmålsteget ved om denne definisjonen kan virke mot sin hensikt, og heller øke stigmatiseringen av etniske grupper ved sitt fokus på ”de andre”.

Lackland Sam (1994:40-41) knytter etnisk identitet sammen med akkulturasjon, og hevder etnisk identitet kan sees som et aspekt ved akkulturasjon. Akkulturasjon omtales som forandringer i atferd, holdninger og verdier som følge av kontakt med ulike kulturer. Man fokuserer da på hvordan innvandrere forholder seg til sin egen gruppe som en subgruppe i for eksempel det norske samfunnet. Synet på etnisk identitet kan i denne sammenhengen reduseres til to hovedteorier, endimensjonal og todimensjonal. Når man betrakter etnisk identitet som endimensjonal beveger man seg på et kontinuum fra sterk identifisering med egen gruppe og liten med storsamfunnet, til sterk identifisering med storsamfunnet og lite eller ingen med egen subgruppe. Dette er altså et enten eller perspektiv, hvor sterk etnisk tilknytning både til egen subgruppe og storsamfunnet er umulig. Det er også mulig å se etnisk identitet fra et todimensjonalt perspektiv, og etnisk identitet kan da utvikle seg langs to uavhengige kontinuum samtidig, hvor det ene dreier seg om tilhørighet til storsamfunnet og det andre om tilhørighet til ens egen gruppe. Den todimensjonale modellen resulterer i fire

ulike identifiseringsmåter. Etnisk identifisering fokuserer på individets følelse av tilhørighet og selvkategorisering i forhold til en etnisk gruppe.

I følge primær sosialiseringsteori (PST) kan Sam sies å bevege seg fra å snakke om etnisitet til kulturell identifisering når han bringer inn kvantitative begreper, og graderer ulike identifiseringsmåter. Som tidligere beskrevet definerer primær sosialiseringsteori etnisk identifisering som både kvalitativ og kategorisk, og det er med andre ord i liten grad snakk om gradforskjeller innenfor dette begrepet. Det er likevel ikke nødvendigvis noen grunnleggende forskjell mellom de ulike synspunktene. Alle, med unntak av Andersson, åpner egentlig for en gradforskjell, men primær sosialiseringsteori hevder at dette da ikke er snakk om etnisitet, men det de velger å kalle kulturell identifisering. Innenfor dette begrepet kan man snakke om i hvilken grad man identifiserer seg med kulturen. Til tross for at mange hevder etnisitet er et svært sentralt aspekt ved forståelse av innvandreres situasjon, har Statistisk sentralbyrå siden 1970 ikke inkludert etnisitet som en variabel i sine statistikker og undersøkelser, og har i liten grad opplevd dette som noe savn (Østby 2001). Det er ikke vanskelig å forstå at SSB kan se det som problematisk å måle og operasjonalisere begrepet, men i og med den betydningen etnisitet tillegges både i Norge og internasjonalt kan det hevdes at de i sine analyser hopper over et sentralt moment i forståelsen av innvandreres tilpasning i det norske samfunnet.

På bakgrunn av primær sosialiseringsteori vil innvandrerungdom stå i en særstilling i det norske samfunnet. Det kan hevdes at med foreldre fra en annen kultur vil deres etniske identifisering og kulturelle identifisering kanskje bli mer komplisert eller møte andre utfordringer enn hva ungdom med majoritetsbakgrunn i Norge gjør. Majoritetsungdommen vil med stor sannsynlighet få formidlet de samme normene fra de primære sosialiseringsskildene hjem og skole, mens innvandrerungdom kan risikere å få formidlet ulike og i verste fall motstridende normer fra hjem og skole. Selv om hjemmet trolig ikke formidler positive holdninger til kriminalitet og rusbruk, kan man stille spørsmål om et manglende samsvar mellom primære sosialiseringsskilder øker sannsynligheten for problemer med tilknytningen til den ene eller begge av dem.

Gjennom dette øker sannsynligheten for tilknytning til ulike subgrupper med positive holdninger til avvikende atferd som kriminalitet og rusmisbruk. I den primære sosialiseringsteoriens termer vil dette si at de får en svak kulturell identifisering, gjennom manglende forsterkning i den ene eller andre kulturen.

I følge primær sosialiseringsteori (Oetting m. fl. 1998) er det meste av menneskelig atferd lært, og dette gjelder også ulike former for avvikende atferd som kriminalitet. Teorien fremholder at atferden hovedsaklig læres gjennom interaksjon med de primære sosialiseringsskildene som i oppvekstfasen vil være familie, skole og jevnaldrende. Sekundære sosialiseringsskilder vil også påvirke vår atferd, men deres innflytelse vil være svakere og medieres gjennom den effekten de primære sosialiseringsskildene har hatt. Kulturen man lever i bestemmer hvilke normer som formidles gjennom de primære sosialiseringsskildene. I de fleste kulturer vil kriminalitet og avvikende atferd ikke formidles gjennom primære sosialiseringsskilder, selv om dette skjer unntaksvis innenfor ulike kulturer. Den type atferd som i de aller fleste kulturer defineres som avvikende og negativ, kan imidlertid formidles gjennom ulike subgrupper i et samfunn, og primær sosialiseringsteori gir forklaringer på hvordan dette kan skje. Teorien hevder at hjem og skole i all hovedsak formidler prososiale normer, mens jevnaldrende kan formidle både avvikende og prososiale normer. Problemer med tilknytningen til noen av de tre primære sosialiseringsskildene vil øke sjansen for påvirkning fra jevnaldrende i retning av negativ og avvikende atferd, som for eksempel kriminalitet og rusmisbruk.

Oetting m. fl. (1998) forsøker å analysere sammenhengen mellom kultur og rusmisbruk. De understreker at det er flere årsaker til at mange undersøkelser ikke finner en slik sammenheng, og hevder at en viktig årsak til at det har vært vanskelig å finne har å gjøre med hvordan forskningsdesignene har vært utformet. De hevder at forskningsdesignene som har vært brukt for å teste hypotesene er for enkle, og dermed ikke tar hensyn til de komplekse interaksjonene som finner sted i en slik prosess. Ved å skille mellom etnisk identitet og kulturell identifisering mener de at primær sosialiseringsteori er et godt verktøy for å nyansere og klargjøre den kompliserte

utsilingsprosessen. De fremhever blant annet at alle medlemmer i en etnisk gruppe ikke har samme grad av kulturell identifisering, og at dette er noe som gjør at forholdet mellom etnisitet og rusmisbruk kompliseres.

Selv om Primær sosialiseringsteori setter søkelyset på forholdet mellom etnisitet/kultur og rusmisbruk, kan det være mulig å tenke seg at primær sosialiseringsteori også kan bidra til å nyansere og øke forståelsen av forholdet mellom etnisitet og kriminalitet. Kanskje kan ulik grad av kulturell identifisering blant medlemmer i en etnisk gruppe bidra til andre sammenhenger mellom innvandrerungdom og kriminalitet enn hva som ville vært tilfelle hvis disse to begrepene ikke skilles fra hverandre. Når en pakistaner har få pakistanske venner og sjelden eller aldri går i moskeen, kan dette være tegn på at han har en svak tilhørighetsfølelse og en lav kulturell identifisering i forhold til pakistansk kultur. Like fullt kan han identifisere seg som pakistaner. Hvis man bare ser på hans etniske identifisering som pakistaner kommer ikke forskjellene i forhold til andre pakistanere når det gjelder kulturell identifisering frem. Kanskje er det forhold ved den kulturelle identifiseringen som henger sammen med kriminalitet. I mange undersøkelser behandles etnisitet under ett, og man kan derfor gå glipp av sammenhenger og nyanser som kan bidra til en økt forståelse av feltet.

3.2 Etnisk identifisering

Dette avsnittet vil ta for seg betydningen av å ha en trygg etnisk identitet. Hvordan ærestenkning kan påvirke innvandreres kriminalitetsutøvelse og tilpasning til majoritetssamfunnet vil også bli diskutert.

3.2.1 Oppnådd etnisk identitet

Før jeg går nærmere inn på denne problematikken er det verdt å merke seg at stor variasjon i målemetoder og definisjoner av etnisk identitet har ført til inkonsistente

funn og begrensede muligheter for generalisering (Phinney 1990). Phinney (1989, i Phinney m. fl. 1990) hevder at ungdom som har oppnådd det siste stadiet i identitetsutviklingen, og har en sikker etnisk identitet, viser en bedre psykologisk tilpasning. Hun understreker betydningen av en positiv identifisering med egen etniske gruppe. Til tross for at Phinney og flere tidligere studier hevder at sterk etnisk identifisering virker beskyttende på innvandrerungdom, finner Torgersen (2005:78) en betydelig positiv sammenheng mellom det hun omtaler som "en sterk følelse av tilhørighet og stolthet" og antisosialitet blant innvandrerungdom i Norge. Det er vanskelig å si noe sikkert om årsaken til disse divergerende funnene. Torgersen benytter seg av Multigroup Ethnic Identity Measure (MEIM) for å måle etnisk identifisering. MEIM er utarbeidet av Phinney og den store variasjonen mellom målemetoder og definisjoner som Phinney selv påpeker, kan derfor neppe forklare forskjellene mellom Phinneys resultater og hva Torgersen finner blant innvandrerungdom i Norge. Phinneys studier er imidlertid gjennomført i USA, og vi kan stå ovenfor et generaliseringsproblem. Som vi har sett i tidligere avsnitt advarer Phinney mot å bruke etnisitetsbegrepet i etnisk homogene samfunn, og til tross for at jeg tidligere har argumentert for at deler av Norge er såpass heterogent at begrepet gir mening, kan det ikke utelukkes at advarslene har noe for seg.

En sterk sammenheng mellom oppnådd etnisk identitet og selvtillit (Phinney & Alipura 1990, i Phinney m.fl. 1990) er også blitt registrert. Til tross for at flere studier støtter opp om en slik sammenheng, finnes det også forskning som peker i en annen retning (Ward 2001:110). Det er derfor vanskelig å si noe sikkert om sammenhengen mellom etnisk identitet og selvtillit. Forholdet mellom selvtillit og kriminalitet er også et sammensatt tema, som jeg vil komme nærmere inn på senere i oppgaven.

3.2.2 Æresbegrep

I forbindelse med blant annet kriminalitet i innvandrerbefolkningen, har media fokusert mye på ære og den påståtte særegne betydning ære har på innvandreres tenke-

og handlemåte. Også innenfor forskningslitteraturen er det noen som har forsøkt å undersøke dette nærmere. Lien og Haaland (Lien 2002; Lien & Haaland 1998) redegjør for hvordan en ære- og skam-kodeks, eller "culture of honor", påvirker innvandrerungdoms atferd i Norge. Denne tankegangen hevdes å ha sin opprinnelse i føydale samfunnsstrukturer. Den er hierarkisk i sin struktur og tillegger sosiale roller stor betydning. I Norge i dag har vi i følge Lien ikke lenger denne tankegangen, men hun hevder innvandrere fra visse kulturer har brakt den med tilbake. Dette dreier seg om innvandrere fra føydale landsbysamfunn, fra Midtøsten og landene rundt Middelhavet, hvor ære og skam hevdes å være et sammenhengende verdisystem (Gilmore 1987, i Lien 2002). Tankegangen får en direkte påvirkning på kriminalitet gjennom en ekstrem vektlegging av fornærmelsen og den nødvendige reaksjonen eller hevnen en fornærmelse krever. Oftest er det snakk om bruk av vold for å gjengjelde en fornærmelse. Nisbett og Cohen (1996, i Lien & Haaland 2002) beskriver ut fra sine studier i USA en samvariasjon mellom "culture of honor" og voldsutbredelse. Ikke alle er enige i at den påståtte ærestankegangen stammer fra innvandrerungdommens etniske kulturarv, representert ved foreldre og besteforeldres kultur. Prieur (2002) hevder det er sannsynlig at innvandrerungdommen i Norge påvirkes av den svarte ungdomskulturen i USA når det gjelder holdninger i forhold til respekt og ære. Hun mener denne kulturen er mer tilgjengelig og har en sterkere påvirkningskraft for ungdommen gjennom filmer og musikkformer som rap og hip hop, enn besteforeldre bosatt i landsbyer i foreldrenes opprinnelsesland.

Hvis antagelsene i forhold til ærestenkning er riktige, vil vi forvente å finne mer vold blant innvandrere fra Midtøsten og Middelhavslandene. Et slikt entydig bilde tegner imidlertid ikke Statistisk sentralbyrås statistikker og selvrapporteringsundersøkelsene i kapittel to. SSB bruker betegnelsen ikke-vestlige og vestlige innvandrere, og da denne kategorien omfatter både land i og utenfor området som hevdes å være preget av ære- og skam-kodeksen, kan ikke denne statistikken belyse antagelsene på en fullgod måte. Statistikken viser imidlertid at voldslovbrudd er mer utbredt i innvandrerbefolkningen som helhet, og en mulig tolkning er at det skyldes at en høyere andel av denne befolkningsgruppen kommer fra land med utbredt ærestenkning enn blant etniske

nordmenn. Øia (2003:144) sammenholder vold med innvandreres land- og regionbakgrunn. Han finner mest vold blant andre generasjon gutter fra Øst-Europa, Afrika og Vest-Europa. Øst-Europa er den eneste gruppen her som faller inn under ”æresområdet”, men det er til gjengjeld den gruppen som viser høyest skåre i forhold til vold. Voldsnivået blant pakistanere, som tilhører ”æresområdet”, skiller seg ikke nevneverdig ut, verken positivt eller negativt.

Studier som omfatter innvandrere kan ha relativt forskjellige utvalg i ulike undersøkelser. En av hovedforskjellene er skille mellom førstegenerasjonsinnvandrere, som selv har innvandret, og personer som er vokst opp i vertslandet med utenlandskfødte foreldre. En del forskning konsentrerer seg bare om en av disse gruppene, eller behandler denne sammensatte gruppen under ett. Dette utgjør selvsagt alvorlige trusler mot validiteten. Det blir viktig at resultatene ikke generaliseres til en bredere befolkningsgruppe enn hva det er grunnlag for. I forhold til identitet og akkulturasjon blant ungdom argumenterer Olmeda og Padilla (1978, i Ward m. fl. 2001:212) for at både individets alder og utviklingstrinn samt hvor lenge man blir eksponert for den nye kulturen har betydning.

3.3 Kulturell identifisering

I forhold til kulturell identifisering er det tilknytning til ulike kulturelle grupper som står i fokus. Jeg vil begynne dette avsnittet med å redegjøre for akkulturasjonsbegrepet, for så å se nærmere på betydningen av akkulturasjonsstrategier og akkulturativt stress.

3.3.1 Akkulturasjon

I møte med en annen kultur enn den man finner der man vokser opp eller hos egne foreldre er det naturlig å tenke seg at det vil skje en utvikling både hos individet og i samfunnet. Den prosessen som foregår når innvandrerungdom skal forsøke å leve med

to ulike kulturer skiller dem fra etnisk norsk ungdom, og man kan stille spørsmålsteget ved om dette er noe som gjør innvandrerungdom mer sårbare og utgjør en risiko i forhold til kriminell og normbrytende atferd.

Akkulturasjonsbegrepet ble lansert på 30-tallet og definert av Redfield m. fl. (1936, i Berry m. fl. 2002:349):

“Acculturation comprehends those phenomena which result when groups of individuals having different cultures come into continuous first-hand contact, with subsequent changes in the original culture patterns of either or both groups.... under this definition acculturation is to be distinguished from culture change, of which it is but one aspect, and assimilation, which is at times a phase of acculturation.”

I denne sammenhengen benyttes akkulturasjon som et analytisk begrep. Den opprinnelige definisjonen av akkulturasjon omfatter endringer som skjer i begge grupper i en akkulturasjonsprosess. I forhold til tema for denne oppgaven vil det dreie seg om endringer i det norske samfunnet og i innvandrer miljøene. I tiden etter lanseringen av denne definisjonen har fokuset i stor grad vært på endringer i det som har blitt omtalt som ”den akkulturerende gruppen”, som minoritetsgruppen, innvandrere eller lignende. Akkulturasjonen har også i en del sammenhenger blitt likestilt med assimilasjon. I dag er fokuset på majoritetssamfunnet blitt større, og for eksempel Berry har utvidet sin modell til å omfatte også strategier i det større samfunnet i forhold til akkulturasjon (Berry m. fl. 2002:354).

I følge Berry (m.fl. 2002:Kap.13) er akkulturasjon en form for kulturell endring som oppstår i møte med en kulturell kontekst som forandrer seg. Graves (1967 i Berry m.fl. 2002:350; Berry & Sam 1997:294; Sam 1994:6) lanserer et skille mellom akkulturasjon på gruppe- og individnivå. På gruppenivå dreier det seg om endringer i for eksempel sosiale strukturer og politisk organisering, mens de individuelle endringene omfatter identitet, holdninger, verdier og helse. Det skjer en gjensidig påvirkning mellom de to nivåene, hvor individet påvirkes av endringer i den større gruppen og omvendt. Både fordi fenomenene arter seg forskjellig på de to ulike nivåene og fordi ikke alle individer deltar på samme måte eller i samme grad i de

kollektive endringene ens egen gruppe gjennomgår, er det viktig å være bevisst skillet mellom individ og gruppe. Endringer på individnivå omtales som psykologisk akkulturasjon.

Oppedal (2003:iii) behandler akkulturasjon som: "a developmental process towards gaining competence within two or more socio-cultural settings". Hun tilfører således et utviklingsperspektiv på studiet av akkulturasjon. Utvikling omfatter både læring og modning, og Oppedal anser begge deler som viktige aspekter ved akkulturasjon.

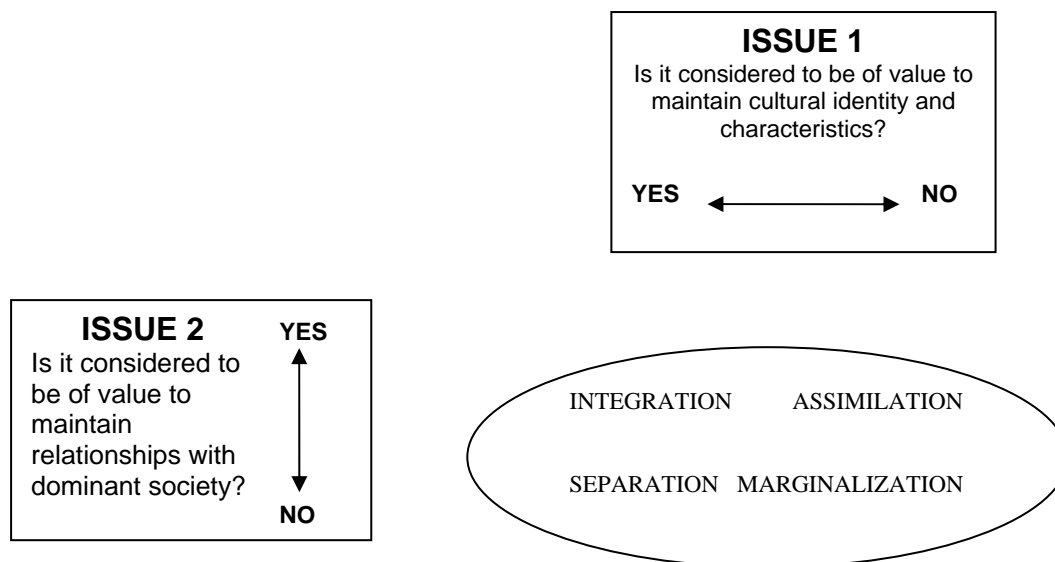
Wong (1998 & 1999) har foretatt en sammenligning av akkulturasjon og kriminalitet blant kinesisk-kanadisk ungdom i Canada. Akkulturasjon behandles som en adaptasjonsstrategi eller tilpasningsprosess og måles med BAS (The Behavioral Acculturation Scale). BAS omhandler blant annet språk, skikker, fritid og livsstil, og gir gjennom en gradering fra fullstendig kinesisk til fullstendig kanadisk muligheter for fem ulike svarmuligheter. Dette er et endimensjonalt mål på akkulturasjon, og gjør det umulig for individer å vise en sterk tilknytning både til kinesisk og kanadisk kultur. Wong finner imidlertid at sterk akkulturasjon til det kanadiske samfunnet øker sjansene for utøvelse av kriminalitet. Denne sammenhengen gjelder ikke for svært alvorlige forseelser. Tilhørighet til kinesisk kultur virker beskyttende, mens å ha kinesiske venner viser seg å være en risikofaktor. Denne tilsynelatende motsetningen lot seg forklare etter en nærmere analyse av funnene. Wong (1999) finner en kurvlineær sammenheng mellom å ha kinesiske venner og kriminalitet. Det betyr at å bare ha venner med kinesisk bakgrunn eller å ha ingen kinesiske venner øker risikoen for deltagelse i kriminalitet, mens å ha både venner med kinesisk og annen etnisk opprinnelse reduserer sjansene for kriminalitet. Hun finner videre at å omgås kriminelle jevnaldrende er relatert til egen deltagelse i kriminalitet, noe som støtter opp om den primære sosialiseringsteoriens (Oetting m. fl. 1998) vektlegging av jevnaldrende som påvirkningskilder. Mens primær sosialiseringsteori i sine analyser av rusmisbruk avviser betydningen av akkulturasjon, finner Wong en sammenheng mellom akkulturasjon til det kanadiske samfunnet og økt samvær med kriminelle jevnaldrende. Kanskje kan akkulturasjon dermed være en forutgående variabel som

fører til mer samvær med kriminelle jevnaldrende, som igjen øker risikoen for kriminell deltagelse. Wong finner også at tospråklighet virker beskyttende i forhold til kriminalitet, mens akkulturasjon øker risikoen. I enkelte tilfeller operasjonaliseres tilknytning til den ene eller andre kulturen kun i forhold til språk, og disse funnene viser at en slik operasjonalisering kan gjøre at man måler noe annet enn det man ønsker å måle.

3.3.2 Akkulturasjonsstrategier

Berry (m. fl. 2002) beskriver behovet for interkulturelle strategier i møte mellom ulike kulturer. Disse strategiene omfatter både holdninger og atferd. Man finner gjerne en viss diskrepans mellom hvordan individer ønsker å handle og hva de faktisk gjør. Ut i fra at korrelasjonen mellom holdninger og atferd som oftest er positivt signifikant, mener Berry at begge deler kan behandles under ett i forhold til individuelle strategier. Mennesker har ulike holdninger til hvordan de ønsker å leve i møte med en ny kultur, og i følge Berry gjør dette at de velger ulike *akkulturasjonsstrategiene*. Disse akkulturasjonsstrategiene får betydningen for tilpasning og adaptasjon i forhold til den nye kulturen. Kriminell og normbrytende atferd kan være trekk ved en dårlig tilpasning. Strategien utvikles hovedsaklig i forhold til to områder; (1) *opprettholdelse av egen kultur* og (2) *kontakt og deltagelse med annen kultur*. Gjennom sin akkulturasjonsstrategimodell viser Berry fire ulike akkulturasjonsstrategier som en funksjon av orientering mot egen eller andres gruppe. Denne bruken av akkulturasjonsbegrepet innebærer en normativ forståelse av akkulturasjon, og det er en slik forståelse som vil ligge til grunn i den videre diskusjonen.

Figur 3.1 Akkulturasjonsstrategier (Berry & Sam 1997:296)

I følge modellen vil *integrasjon* oppstå når både opprettholdelse av egen kultur og kontakt med den dominerende kulturen eksisterer. Ønske om kontakt med det dominerende samfunnet uten å vedlikeholde kontakt med egen kulturbakgrunn fører til *assimilasjon*. Når man kun ivaretar egen kultur og ikke ønsker kontakt med det dominerende samfunnet blir *separasjon* det aktuelle alternativet. Den siste akkulturasjonsstrategien omtales som *marginalisering*, og blir resultatet når verken kontakt med dominerende samfunn eller med egen opprinnelig kulturelle gruppe opprettholdes. Utgangspunktet for modellen er at den ikke-dominerende gruppen faktisk har mulighet til fritt å velge ønsket akkulturasjonsstrategi. Det finnes imidlertid flere grunner til at dette ikke alltid er tilfelle. Spesielt i forhold til integrasjon er det viktig at det dominerende samfunnet innehar visse karakterstikker for at denne akkulturasjonsstilen skal være et reelt alternativ for den ikke-dominerende gruppen. Berry (m.fl. 2002:355) hevder at det dominerende samfunnet må akseptere og verdsette kulturelt mangfold og være preget av lite fordommer. Integrasjon krever også, i følge Berry, at det eksisterer gjensidig positive holdninger mellom de ulike

etnokulturelle gruppene i samfunnet og at alle individer føler en form for tilknytning til storsamfunnet. I forhold til innvandreres situasjon i Norge kan det være relevant å spørre om det norske samfunnet innehar de egenskapene som her hevdes å være nødvendig for at integrasjon skal være et handlingsalternativ. I og med at integrasjon som oftest hevdes å være best i forhold til god fungering og tilpasning i det norske samfunnet, er det naturlig å tenke seg at denne akkulturasjonsstilen kan virke beskyttende i forhold til blant annet kriminalitet. Det er også viktig å merke seg at individer kan være preget av forskjellige akkulturasjonsstiler på ulike tidspunkt i livet og i ulike situasjoner (Sam 1994:36).

3.3.3 Akkulturativt stress

Akkulturativt stress defineres (Berry & Ataca 2000, i Berry m.fl. 2002:362) som: "...a response by individuals to life events (that are rooted in intercultural contact), when they exceed the capacity of individuals to deal with them". Reaksjonene dreier seg oftest om angst og depresjoner (Berry m.fl. 2002:362, Sam 1994:33), men også generelt svakere mental helse, flere somatiske plager, identitetsforvirring og opplevelse av å bli marginalisert relateres til akkulturativt stress (Sam 1994:33). Akkulturativt stress dreier seg med andre ord om de negative konsekvensene av en akkulturasjonsprosess. Akkulturasjon avstedkommer imidlertid ikke nødvendigvis negative konsekvenser, men kan tvert i mot få positive følger. Berry (m.fl. 2002:362) understreker at kilden til stress ligger i interaksjonen mellom to kulturer, og ikke i den ene eller andre kulturen.

Individet kan ut i fra sine akkulturasjonserfaringer utsettes for "akkulturate stressorer", som etter hvordan de håndteres skaper mye eller lite akkulturativt stress. Dette påvirker individets tilpasning på lengre sikt. Langtidsendringene som følger av en akkulturasjonsprosess kaller Berry (m.fl. 2002:369) for adaptasjon. Mange studier har funnet en solid sammenheng mellom akkulturasjonsstrategier og adaptasjon. Integrasjon er den strategien som ser ut til å legge til grunn for en mest vellykket adaptasjon.

Assimiliasjon og separasjon befinner seg på et mellomnivå, mens marginalisering gir en minst vellykket adaptasjon. Berry og Sam (1997) understreker likevel at hvor tilgjengelig integrasjonsstrategien er for innvandrere avhenger av holdninger i det større samfunnet, og i hvilken grad de tillater at individer deltar i "deres" kultur og beholder sin opprinnelige kultur. Gjennom denne prosessen skjer det en interaksjon mellom individ- og samfunnsnivå som påvirker adaptasjonen.

Som vi har sett i det foregående avsnittet har det i mange sammenhenger (Sam 1994, Berry & Sam 1997:311, Berry m.fl. 2002:368, Torgersen 2005:33) vært hevdet at integrasjon er den akkulturasjonsstilen som fremmer en mest velfungerende tilpasning til mottakersamfunnet og forårsaker minst akkulturativt stress for individet. Øia (2003 & 2005) finner i sin forskning en tendens til at andre generasjon innvandrere er mest kriminelle. Når han samtidig hevder at det er mye som tyder på at andre generasjon innvandrere er bedre integrert enn første generasjon, kan det se ut som det er grunnlag for å nyansere antagelsen om at integrasjon er den akkulturasjonsstilen som er å foretrekke. I motsetning til dette finner imidlertid Torgersen (2005:71) ingen forskjeller mellom første og andre generasjon i forhold til deltagelse i antisosiale handlinger, til tross for at hun analyserer det samme tallmaterialet som Øia.

Øia (2003:196,333) foretar også en direkte sammenligning av asosialitet med de fire ulike akkulturasjonsstilene. Det eneste signifikante utslaget finner han i forhold til integrasjon, som ser ut til å redusere sjansen for deltagelse i asosiale handlinger. Tendensen for assimilasjon går i samme retning, men her er sammenhengen ikke signifikant. Marginalisering og separasjon ser ut til øker sjansene for asosialitet, men forskjellene er heller ikke her signifikante. En egen undergruppe, *gutter Verden utenom*, skilles ut og sammenlignes med de ulike akkulturasjonstrategiene i forhold til asosialitet. Som vi tidligere har sett omfatter gruppen Verden utenom innvandrere fra Vest- og Øst-Europa, Afrika og Vest- og Øst-Asia. Undergruppen viser det samme mønsteret som hele utvalget, og det fremkommer dermed ikke noen forskjeller i forhold til kulturell bakgrunn. Det er små forskjeller mellom andre og første

generasjon innefor gruppen gutter Verden utenom, og Øia finner gjennom dette ingen forklaring på at andre generasjon innenfor denne gruppen er mer asosiale.

Det har blitt hevdet at jo større den kulturelle distansen er, jo vanskeligere blir akkulturasjonsprosessen (Ward 1996, i Berry m. fl. 2002:361). Gitt at dette stemmer kan man ut i fra Øias funn i forrige avsnitt forvente at innvandrere med stor kulturell distanse til det norske samfunnet i mindre grad vil slutte opp om verdier innenfor integrasjonsstrategien, men kanskje være overrepresentert innenfor marginalisering og separasjon, til tross for at sammenhengene i forhold til de to sistnevnte dimensjonene ikke er signifikante. Et underutvalg bestående av innvandrergrupper med antatt stor distanse til det norske samfunnet må da trekkes ut. Øia trekker i sine analyser ut henholdsvis Pakistan og Verden utenom som egne undergrupper. Han finner små forskjeller mellom de to gruppene, med unntak av en større oppslutning om separasjon i den pakistanske gruppen. Pakistan kan kanskje sies å være en gruppe med stor kulturell distanse til det norske samfunnet, mens Verden utenom trolig dekker både innvandrere med stor og liten kulturell distanse, som Afrika og Vest-Europa. På grunn av dens siste gruppens sammensetning, blir det vanskelig både å bruke den som sammenligningsgrunnlag og som en undergruppe. Underutvalg som ikke-vestlige og vestlige innvandrere kunne her hvert interessante for å teste hypotesen.

Svak selvtillit kan være en form for akkulturativt stress som påvirker innvandrere. Blant andre Kaplan (1983, i Leung & Drasgow 1986, Vega m. fl. 1993) har hevdet at det er en sammenheng mellom lav selvtillitt og kriminalitet. En undersøkelse gjennomført i USA (Leung & Drasgow 1986) viser at lav selvtillit blant hvit ungdom kan relateres til økt deltagelse i kriminalitet, mens dette ikke er tilfelle for svarte og spansk-ættede. Studien er et eksempel på at samme type stressor kan ha ulik effekt på forskjellige grupper. Det er nærliggende å tenke seg at forskjellen skyldes forhold som er særskilte for det å være minoritet eller innvandrer, men hvorvidt dette faktisk er tilfelle gir ikke studien svar på. Et annet spørsmål som ikke diskuteres er kausalitetsspørsmålet. Er det slik at lav selvtillitt gjør ungdom mer utsatt for å begå

kriminelle handlinger, eller påvirker den kriminelle atferden deg på en slik måte at det øker sannsynligheten for svak selvtillitt.

Primær sosialiseringsteori (Oetting m. fl.1998) gir en vurdering av akkulturasjonsstressteorier. Teorien hevder at akkulturativt stress kan være med å forklare sammenhenger i forhold til emosjonelle problemer, men ikke for å forklare rusmisbruk. De fremholder at det meste av rusmiddelbruk blant ungdom ikke skyldes emosjonelt stress, men heller er et resultat av sosial interaksjon med jevnaldrende. Gjennom interaksjon med jevnaldrende kan atferd både læres og forsterkes, uten at emosjonelle problemer er til stede i utgangspunktet. Det kan imidlertid stilles spørsmålsteget ved om det å misslykkes i en kultur kan skape emosjonelle problemer og være en form for akkulturativt stress. Primær sosialiseringsteori hevder jo at å misslykkes i en kultur kan gjøre at ungdom søker ut i alternative miljøer og subkulturelle grupper, og at det er den negative påvirkningen de får fra jevnaldrende i dette miljøet som kan bidra til at utvikling av rusmisbruk.

3.4 Etnisk diskriminering

Å være minoritet i et samfunn kan gjøre at man selv opplever seg som annerledes enn majoriteten, men det kan også påvirke hvordan majoritetssamfunnet opplever en. I gjennomgangen av etnisk og kulturell identifisering har fokuset vært på det første aspektet ved innvandreres situasjon. I det neste avsnittet vil jeg gå nærmere inn på det andre aspektet, nemlig hvordan mottakersamfunn og majoritet ser på innvandrere. Avsnittet vil fokusere på hvorvidt og hvordan etnisk diskriminering og rasisme kan påvirke innvandrerungdoms deltagelse i kriminell og normbrytende atferd. Det er individets subjektive opplevelse av å ha blitt utsatt for rasisme eller diskriminering som vil stå i fokus. Før jeg går nærmere inn i denne drøftingen vil jeg se nærmere på begrepene rasisme og diskriminering.

Thomas Hylland Eriksen omtaler **rasisme** som en etnosentrisk ideologi (1999:60-61), og gjør oss dermed oppmerksom på faren ved å bedømme andre ut i fra egen kultur. I følge han bygger rasisme på en tro på sammenheng mellom kulturelle og medfødte forskjeller. Dette skaper et skille mellom "oss" og "de andre", som fordi det er naturgitt er både uforanderlig og sterkt. Troen på medfødte forskjeller henger sammen med forestillinger om raser, som mange knytter opp mot rasisme (Hylland Eriksen 1999, Øzerk 1997).

Diskriminering blir av Thomas Hylland Eriksen (1999:83) definert som: *"en systematisk type praksis som forhindrer medlemmer av bestemte minoritetsgrupper fra å få like muligheter og rettigheter som nordmenn"*. Han problematiserer begrepet ytterligere ved å vise hvordan både likebehandling og forskjellsbehandling av minoriteter kan virke diskriminerende. Generelt sier han at grupper som føler de klarer seg dårlig økonomisk og har lite politisk innflytelse vil arbeide for likhetsbehandling, mens minoriteter som opplever å lykkes i samfunnet vil kjempe for retten til å være annerledes og beholde sitt særpreg. Berry (2002:373) fokuserer på majoritetssamfunnets rolle i forhold til diskrimineringsprosesser, og understreker at diskriminering ikke bare handler om tvangsmessig ekskludering, som i hans terminologi resulterer i segregering og marginalisering, men også om påtvunget inkludering, som fører til assimilering.

Det kan være vanskelig å skille rasisme og diskriminering fra hverandre, men Hylland Eriksen hevder rasisme kan få mer alvorlige konsekvenser enn diskriminering. Han begrunner dette med troen på medfødte forskjeller. Alle vil kanskje ikke være enige i en slik gradsinndeling mellom de to begrepene. Kanskje får rasismen mer alvorlige konsekvenser når den opptrer i en ekstrem form, som i totalitære samfunn styrt av rasehygieniske prinsipper. Men hvis vi ser på minoriteters situasjon i Norge i dag, vil kanskje noen hevde at den diskrimineringen som uttøves av smilende mennesker i jobb- og boligmarked, eller til og med fra mennesker som er ansatt for i hjelpe deg i trygde- og helseetaten, være vel så sårende som ordene "svarting" eller "pakkis" fra en fremmed på gata.

3.4.1 Antisosial atferd

I Øias analyser av selvrapporteringsundersøkelsen "Ung i Oslo 1996" fremstår "opplevd rasisme" som en sterk prediktor for det han kaller "asosialitet" (Øia 2003:333). *Asosialitet* dekker i dette tilfellet både kriminalitet, rus og vold, og måles ved fire variabler på hver av de tre områdene. Respondentene svarer ved grad av enighet på til sammen tolv utsagn som er ment å dekke dimensjonen asosialitet (Øia 2003:171). Dimensjonen *opplevd rasisme* er ment å dekke et bredt spekter, alt fra det som kanskje kan sies å være en subjektiv og diffus følelse av å ikke være akseptert til mer håndfaste opplevelser som trusler og fysiske angrep. Øia presenterer to mulige tolkninger av denne korrelasjonen mellom asosialitet og rasisme (Øia 2003:355), hvor den første ser asosialitet som en reaksjon på rasisme. Det vil si at noe ved selve opplevelsen av å bli utsatt for rasisme og diskriminering skaper en risiko for utvikling av asosial atferd. Kanskje kan slike opplevelser bidra til negative holdninger mot verdier og regler i det norske samfunnet. Den andre tolkningen retter fokuset mot innvandrerungdommen, og vurderer på hvilken måte de selv bidrar til den rasistiske adferden de utsettes for. Da kan sammenhengen forklares ved at det er de som i utgangspunktet er mest asosiale blant innvandrerungdommen som i sterkeste grad fremprovoserer konflikter. Til sammenligning finner Torgersen (2005:70) ingen samvariasjon mellom opplevd etnisk diskriminering og antisosialitet når hun kontrollerer for andre relevante besyttelsesfaktorer.

3.4.2 "Racial mistrust"

Biafora m. fl. (1993, i Taylor m.fl. 1994) fant i en undersøkelse blant unge svarte gutter i Florida at mistillit overfor hvite predikerte både mindre og mer alvorlige former for kriminell atferd. Med utgangspunkt i slike funn er det relevant å spørre hva som forårsaker mistilliten mot hvite blant disse svarte unge guttene. Kan det være slik at opplevelser av diskriminering og rasisme er med på å skape negative holdninger? (Brazziel 1974; Grier & Cobbs 1968; Terrel 1998, i Taylor m. fl. 1994:292). Det vil

med andre ord si at "racial mistrust" er en medierende faktor mellom opplevd rasisme og kriminalitet, og kan kanskje være med på å forklare hvorfor det å bli utsatt for rasisme og diskriminering øker risikoen for deltagelse i kriminelle handlinger.

Forståelsen av hvordan "racial mistrust" utvikler seg vil være sentralt både for å identifisere årsaker riktig og ikke minst i forebyggingsøyemed. Utviklingen av "racial mistrust" antas å være en prosess som foregår i tre faser (Taylor m. fl. 1994:292). Prosessen starter i hjemmet hvor man gjennom kontakten med foreldre og søsken utvikler mistillit mot "det hvite samfunnet". I løpet av skolegangen kan denne følelsen av mistillit forsterkes, for til slutt å befestes seg gjennom sosial kontakt med andre deler av samfunnet samt gjennom massemedia. Mistilliten kan da rette seg mot både mennesker og institusjoner som rettsvesen og sosialsystem. Å bryte lover og rettfærdiggjøre lovbrudd er enklere når man ikke har tillit verken til de som lager eller håndhever lovene. Den preventive effekten straff er ment å ha kan kanskje også miste sin betydning hvis man opplever at systemet ikke rammer rettfærdig? Hvis jeg får skylda uansett kan jeg like gjerne gjøre det?

Denne forskningen er gjort i USA, og det er mange forskjeller på det amerikanske og norske samfunnet. De to landene har blant annet en ulik innvandringshistorie, både tidsmessig og i forhold til type innvandring, frivillige og ufrivillige immigranter. Man kan derfor ikke uten videre overføre disse funnene til norske forhold, men man kan heller ikke utelukke at lignende prosesser gjør seg gjeldende også her i landet. Undersøkelsene som nevnes her er også selvrapporteringsundersøkelser, med alle de svakhetene og styrkene som vi tidligere har diskutert i forhold til denne type datainnsamling.

3.4.3 Psykiske vansker

Oppedal (m.fl. 2003:iii) finner i sine studier av ungdom i Oslo at opplevelse av diskriminering øker sjansen for psykisk sykdom. Undersøkelsene ble gjennomført ved

bruk av selvrapporing og spørreskjemaer. Psykiatriske problemer ble delt inn i fire problemområder; emosjonelle, atferdsvansker (conduct), hyperaktivitet og problemer i forhold til jevnaldrende (Oppedal, Røysamb & Heyerdahl 2004). Man fant en positiv korrelasjon mellom opplevd diskriminering og psykiatriske problemer i alle de fire problemkategoriene, men korrelasjonen i forhold til hyperaktive problemer og atferdsvansker var sterkest. Dette er eksternaliserende problemer, og det er trolig innenfor disse kategoriene av psykisk sykdom man finner mest tendenser til kriminalitet. Atferdsvansker innebærer ofte atferd som kan være kriminell.

3.4.4 Sammenheng mellom holdninger til innvandrere og opplevelse av rasisme/diskriminering

Det er viktig å understreke at i den grad man har funnet sammenhenger i dette kapitlet er det i forhold til *opplevd* rasisme. Hvorvidt opplevelsen er reell, om man faktisk har blitt utsatt for diskriminering eller rasisme på grunn av etnisk bakgrunn, byr på nærmest uoverkommelige statistiske og forskningsmessige utfordringer. Det er altså den subjektive individuelle opplevelsen som står i fokus, både av praktiske årsaker, og kanskje fordi man tenker seg at opplevelsen må være bevisst for at den skal ha noen påvirkning. Om dette faktisk er nødvendig kan derimot diskuteres.

Utover det subjektive aspektet vil det være naturlig å tenke seg at majoritetsbefolkningens holdninger til innvandrere vil være med å påvirke i hvilken grad de utøver rasisme og/eller diskriminering mot innvandrerbefolkningen, og igjen i hvilken grad innvandrere opplever å bli utsatt for dette. SSB utfører undersøkelser om holdninger til innvandrere og innvandring, og i undersøkelsen fra 2003 fant de små endringer fra tidligere år, og konkluderer med at "*fremmedfrykten er på samme nivå*" (Blom & Lie 2003). Når det gjelder muligheter og innsats i arbeidslivet er ca 70-80 % positive til innvandrere. I forhold til påstanden "*Innvandrere flest misbruker de sosiale velferdsordningene*", erklærer 48 % seg helt eller nokså uenige. Når det gjelder om innvandrere generelt bidrar til et mer utrygt samfunn, deler respondentene seg omtrent

på midten. 54 % sier seg helt eller nokså enige i at innvandrere bør bli mest mulig lik nordmenn. Dette utgjør en stor gruppe av den norske befolkningen, og gir trolig en god pekepinn på hvilke holdninger innvandrere møter.

3.5 Oppsummering

Innvandrerenspesifikke årsaker til kriminalitet har i dette kapitlet blitt diskutert med utgangspunkt i etnisitet. Å tilhøre en annen etnisk gruppe enn majoriteten fremholdes som et særtrekk ved det å være innvandrer, og redegjørelse av diskusjonen omkring etnisitet dannet en forståelsesbakgrunn for den videre diskusjonen. Oppnåelse av etnisk identitet ble satt frem som en forutsetning for en god tilpasning til samfunnet, men i strid med dette hevder en norsk studie at det er en sammenheng mellom antisosialitet (normbrudd og kriminalitet) og det som kan sies å være en sterk etnisk identitet. En spesifikk etnisk praktisering av ære hevdes å påvirke innvandrerungdom i retning av kriminalitet, men lite empirisk støtte gjør det vanskelig å konkludere i forhold til dette. Man mener også å finne en sammenheng mellom akkulturasjonsstrategier og ulike former for tilpasning. Det mest konsistente funnet i forhold til akkulturasjon ser ut til å være at integrasjonsstrategien, som innebærer tilknytning både til opprinnelig og ”ny” kultur, fremstår som en beskyttelsesfaktor. Akkulturativt stress ser ut til å på ulik måte bidra negativt til innvandreres tilpasning i mottakersamfunnet. Kapitlet tar til slutt for seg etnisk diskriminering, og det er trolig på dette området man finner mest enighet, i retning av at å bli utsatt for etnisk diskriminering utgjør en risikofaktor i forhold til utvikling av kriminalitet.

4 GENERELLE FORKLARINGER

Jeg har i det foregående kapittelet sett på forhold som er særegne for innvandrerungdom og deres situasjon i Norge, i motsetning til etnisk norsk ungdom. Jeg vil i dette kapittelet undersøke (1) *om* og på *hvilken måte* disse innvandrerspesifikke forholdene faktisk kan være med på å forklare kriminalitet blant innvandrerungdom, eller om det er mer generelle forhold og risikofaktorer i forhold til kriminalitet som ligger bak innvandrerungdommens atferd. (2) Deretter vil jeg se nærmere på ulike generelle risikofaktorer, og forsøke å finne ut hvordan innvandrerungdom fordeler seg her i forhold til etnisk norsk ungdom. (3) Man kan også forvente at generelle risikofaktorer får en sterkere, svakere eller annerledes effekt på forekomsten av psykiske vansker hos barn av innvandrere (Torgersen 2005:30). Til slutt vil mulige forskjeller i forhold til (4) kjønn og (5) generasjoner diskuteres nærmere. Før jeg vender tilbake til en nærmere analyse av de innvandrerspesifikke forholdene, vil kapittelet starte med en redegjørelse av kriminalitet og dens årsaker.

4.1 Kriminalitetens årsaker

Det følgende avsnittet vil, basert på Blackburns (1993:Kap. 4 & 5) gjennomgang av skillet mellom miljømessige og individuelle årsaksforklaringer, gi en nærmere redegjørelse av ulike teoretiske forklaringer på kriminalitet. Denne gjennomgangen danner en viktig forståelsesbakgrunn for en analyse av de generelle risikofaktorene i forbindelse med kriminalitet blant innvandrerungdom.

4.1.1 Det sosiale miljøet

Felles for disse forklaringene er forståelsen av kriminalitet som et resultat av hva som skjer i miljøet rundt individet. Individuelle, medfødte forskjeller tilskrives dermed liten eller ingen betydning for utvikling i retning av kriminalitet.

Sosiologiske teorier

Da kriminalitet er et tema som sosiologien har beskjeftiget seg mye med, kan det være vanskelig å identifisere og skille ut de forskjellige teoriene. Colvin og Pauly (i, Blackburn 1993:88) har gjort et forsøk med å velge ut seks teorier de betrakter som sosiologiske hovedteorier i forhold til kriminalitet. Jeg vil gjennom en kort presentasjon av det som hevdes å være de fire mest sentrale teoriene gi en oversikt over sosiologiens bidrag i kriminalitetsforskningen.

”Differential association”: Denne teorien ble lansert av Sutherland så tidlig som i 1939, og har beholdt sine hovedideer frem til i dag, med kun mindre modifiseringer. Hans teori beskriver hvordan kriminaliteten tar form gjennom ni ulike punkter. Utgangspunktet er at kriminalitet læres gjennom sosiale interaksjoner, og denne læringen finner i følge Sutherland plass innenfor vennegrupper. Her er det muligheter både for å lære seg positive og negative holdninger til kriminalitet, alt etter som hvilke holdninger og definisjoner av kriminalitet som er dominerende. Der det siste er tilfelle kan også tilegnelsen av kriminelle teknikker være en del av læringen. På dette punktet sammenfaller teorien med primær sosialiseringsteori (Oetting m.fl. 1998), som fremholder at både prososiale og avvikende normer kan formidles i grupper av jevnaldrende. I de tilfellene hvor avvikende normer dominerer, kan blant annet rusmisbruk og kriminalitet bli resultatet. Sutherland tenker seg at denne læringsprosessen er mer enn ren imitasjon, og omfatter de samme elementene som all annen læring. De samme behov ligger bak kriminell og ikke kriminell atferd, og kriminalitet kan derfor ikke forklares ut i fra generelle behov.

I motsetning til Sutherland, som mente direkte sosial kontakt var nødvendig, har Glaser (1956, i Blackburn 1993:89) i en videreutvikling av teorien inkludert påvirkning fra for eksempel massemedia. "Differential association" teorien har blitt kritisert både for å være vag og umulig å etterprøve. I tillegg redegjør teorien kun for *tilegnelse* av kriminell atferd, men sier lite om hvorfor og hvordan kriminell atferd *oppretholdes*.

Strain og subkulturelle teorier: Anomi er et begrep som benyttes innenfor denne retningen for å beskrive forhold som oppstår når det blir store forskjeller mellom hva man ønsker å oppnå og hva som er realiserbart. I et samfunn hvor overklassen produserer idealene kan man lett tenke seg at underklassen er utsatt for å oppleve dette. Man kan også tenke seg at innvandrere, i den grad de opplever det vanskelig å leve opp til forventninger og idealer i mottakerlandet, kan være utsatt i forhold til anomi. Det har senere blitt hevdet at et slikt misforhold mellom ønsker og aspirasjoner, og hva som er realistisk gjennomførbart like gjerne kan oppstå på tvers av klasseskiller. Uansett anser man at kimen til utvikling av kriminalitet og avvik ligger i ønske om å realisere behov som ikke lar seg gjøre gjennom lovlige midler.

Kontrollteorier: Disse teoriene omtaler kontroll som en form for begrensning i individet, og omfatter både internaliserte normer og kontroll fra sosiale institusjoner som familie og skole. Hirschi omtales som grunnleggeren av den mest innflytelsesrike av disse teoriene, og hevder avvik oppstår når konformitetsbånd mellom individ og samfunn svekkes. Båndene bygges opp av tilknytning, forpliktelse, involvering og tiltro til konvensjonelle verdier og samfunn. Kriminalitet forstås som et resultat av menneskets tendenser til å søke tilfredsstillelse og unngå smerte. Nære relasjoner, spesielt til jevnaldrende, kan hindre deltakelse i avvikende atferd (Wong 1999:109). Hvordan konformitetsbånd dannes og ødelegges, sier teorien imidlertid lite om.

Stemplingsteori: Her vektlegges de reaksjonene det sosiale miljøet gir avviket eller lovbruddet, og man tenker seg at disse er med å styre utviklingen av den kriminelle atferden. Bekymringen dreier seg om effekten av å bli stemplet med merkelapper som

kriminell eller avviker. En slik offentlig stemping kan være med å skape et ”kriminelt” selvbilde, som igjen kan bidra til en kriminell løpebane. Man hevder at samfunnet reagerer ut i fra trekk ved lovbrysteren, som kjønn, klasse og rase, og ikke ut i fra selve lovbruddets karakter. Man anser kriminalitet som en sosial merkelapp, hvor spesielt de ressurssterke i samfunnet er med å bestemme hva som vurderes som kriminelle handlinger. Antagelsen om at selvbilde har stor betydning for utviklingen av en kriminell livsstil har blitt kritisert for å forenkle forholdet mellom selvbilde og atferd. En annen svakhet ved teorien er at den ikke gir noen forklaring på avvik og kriminalitet blant de mer ressurssterke i samfunnet.

Læringsteorier

Innenfor læringsteoriene finner man både de som mener kriminalitet skyldes mislykket sosialisering, og de som ser på avvik og kriminell atferd som lært. Felles for alle læringsteoriene er tanken om at kriminelle handlinger i det sosiale miljøet kan påvirke individuelle handlinger. Perspektivet omfatter hovedsaklig tre retninger. *Anvendt atferdsanalyse* representerer en radikal form for behaviorisme, mens *sosial kognitiv teori* skiller seg sterkt fra dette med sitt fokus på kognisjon. Den tredje retningen omtales som *neo-behaviorisme*, og opererer et sted mellom de to overnevnte retningene med en moderat form for behaviorisme. Både for tilhengere av anvendt atferdsanalyse og neobehaviorister blir mennesker passive brikker med små muligheter for å påvirke sitt eget liv, og i større eller mindre grad prisgitt de betingelsene miljøet legger. Sosial læringsteori tillegger individet langt mer innflytelse på sin egen utvikling. Her ser man for seg en kognitiv tilegnelse gjennom modellering, der kunnskap har påvirkningskraft på hvordan vi velger å handle. Selvregulering er også sentralt i denne retningen, og selvkontroll blir et resultat av hvordan vi distribuerer straff og belønninger til oss selv. Hvis man utsettes for kriminelle modeller, kan kriminelle handlinger rettferdiggjøres kognitivt gjennom selvreguleringsprosessen. Kriminelle handlinger kan også være et resultat av svak selvregulering, som igjen kan ha røtter i en lite tilfredsstillende sosialiseringsprosess. Selvregulering påvirkes både av formelle og uformelle sanksjoner samt internaliserte moralske standarder.

Rasjonelle valg

Dette er ingen enhetlig teori, men felles for denne tradisjonen er at kognitive vurderinger gis betydning for utføringen av kriminelle handlinger. Blant andre Bentham & Beccaria (i, Blackburn 1993:103) ser kriminelle handlinger som resultat av rasjonelle vurderinger om kostnader og fortjeneste i forhold til ulike handlingsalternativer. Vurderingene påvirkes av hvor stor man opplever risikoen for å bli tatt, samt hvor rask og streng straff man forventer. Deterrence-hypotesen, som står sentralt i tradisjonen, omtaler deterrence som: ”..any process by which an act is prevented or hindered, and is entailed in any consideration of compliant behaviour” (Blackburn 1993:105). Man fokuserer på ytre faktorer, og for eksempel ytre sanksjoner kan gjøre at man avstår fra å utføre kriminelle handlinger. Kritikerne hevder derimot at fordi kriminelle handlinger kan være både emosjonelle og impulsive, vurderes ofte ikke konsekvenser på forhånd. I tillegg mener mange at den menneskelige informasjonsprosesseringen er mer begrenset enn hva denne teorien hevder. All informasjon er ikke tilgjengelig samtidig når vi skal foreta et valg.

Selvpresentasjon

For noen kan kriminell og avvikende atferd være en måte å presentere seg selv på som gir sosial identitet. For barn og ungdom som for eksempel mislykkes i skolen, og ikke har mulighet for å danne et godt selvbilde gjennom hvordan de presterer der, kan kriminalitet være et alternativt område å lykkes på. Kriminalitet blir derfor sosialt sett meningsfulle handlinger, som på tross av ubevisste elementer, har et rasjonelt preg over seg.

4.1.2 Individet

Selv om teorier som beskriver kriminalitet ut i fra årsaker i miljøet har hatt en viss forklaringsverdi, kan de ikke redegjøre for hvorfor mennesker i samme miljø utvikler

seg ulikt, og her må vi vende oss mot individet for å finne supplerende og kanskje selvstendige årsaksforklaringer til kriminalitet. Det er viktig å merke seg at selv om noen tilsynelatende ser ut til å vokse opp og ferdes i like miljøer, er det vanskelig å identifisere hvert individs mikromiljø. For eksempel kan søsken som vokser opp i samme kjernefamilie ha ulike oppvekstvilkår og sosiale miljøer (Smith & Ulvund 1999). Man kan derfor ikke uten videre forkaste en sosial forklaringsmodell uten inngående kjennskap til de ulike individenes sosiale miljø. Selvsagt er det nødvendigvis ikke så enkelt at de individuelle forskjellene har en direkte forklaringsverdi. Disse blir medierte av miljøet på ulike måter, og over tid vil ethvert individ utvikle seg i en transaksjonsprosess, hvor deres individuelle handlinger og responser møtes av miljøets spesielle responser. Gjennom at individet igjen svarer på dette formes individet i en livslang utvikling, hvor responser fra individ og miljø skaper en unik utviklingsvei for den enkelte. Veien mot kriminelle handlinger eller en kriminell livsstil kan med andre ord arte seg svært ulikt.

Psykoanalyse

Sentralt i det psykoanalytiske perspektivet på kriminalitet står dannelsen av superego, og man tenker seg at problemer i denne prosessen, henger sammen med utviklingen av kriminell atferd. *Superego* er den delen av personligheten som omfatter internaliserte normer og forventninger fra samfunnet. Superego bistår *ego* i arbeidet med å kanalisere driftene fra *id*, slik at individet fremviser atferd som er akseptabel for samfunnet. Innenfor psykoanalytisk teori er det hovedsaklig tre avvikende former for superego som kan lede til kriminell atferd. Et for *sterkt* superego er et resultat av ubeviste konflikter eller uoppfylte ubevisste ønsker. Medlemskap i en gjeng kan oppfylle ønske om status og anerkjennelse. Mennesker med for *svakt* superego kan ha kjennetegn som egosentrisme, impulsivitet og mangel på empati. Med slike personlighetstrekk er det ikke vanskelig å tenke seg at kriminelle handlinger kan bli resultatet. Det tredje alternativet er at en normal utvikling av superego resulterer i kriminalitet, fordi superego, *avvikende*, gjenspeiler kriminelle holdninger som har vært dominerende i oppvekstmiljøet. ”Superego lacunae” er en form for avvikende

superego, som er resultat av en delvis uadekvat sosialisering. En mors overdrevne redsel for at barnet skal gjenta hennes feil, kan føre til en selvoppfyllende profeti. Selv om Blackburn (1993:116) anser retningen som falsifiserbar, har den blitt kritisert for å verken forklare alders- eller kjønnsfordeling av kriminelle handlinger.

Eysenck

Eysenck ser på kriminalitet som et vedvarende, men varierende personlighetstrekk, og mener det dreier seg om en disposisjon til å begå kriminelle handlinger. Hans teori er imidlertid ikke en generell kriminalitetsteori, men konsentrerer seg om antisosiale og psykotiske kriminelle. Kjennetegn på kriminelle mener han å kunne utlede fra tre hovedmomenter. Det første er en **deskriptiv personlighetsteori**, som både er grunnleggende og dominerende i hans teori. Han ser for seg at personligheten utvikler seg langs tre dimensjoner som beskriver variasjoner i temperament. Den første dimensjonen omtales som *nevrotisk-stabil*, den neste som *psykotisk-superego* og den siste er *ekstrovert-introvert*. Alle disse dimensjonene har blitt kritisert for å være utydelige, både vanskelige å måle og uklare i meningsinnhold. I sitt andre hovedmoment fremholder han at gener og **biologisk basis** på ulike måter påvirker disse ulike dimensjonene i personligheten. Det siste momentet omfatter en **kontrollteori om sosialisering**, hvor sosialisering beskrives som en prosess der medfødte behov begrenses og kanaliseres.

Kognitiv utviklingsteori

I motsetning til de tidligere refererte teoriene, som ser på moral som noe barnet lærer gjennom ulike former for internalisering av samfunnets normer, hevdet Kohlberg og Piaget (i, Blackburn 1993:127) at motivasjonen for å utvikle moral ligger i barnets ønske om å forstå verden og realisere seg selv. Den sosiale interaksjonen blir en situasjon hvor barn får erfaringer som de aktivt bearbeider kognitivt, for så å selv konstruere moralske prinsipper og holdninger. I følge Piaget henger den moralske utviklingen nøye sammen med og er avhengig av den mer generelle kognitive

utviklingen. I likhet med Piaget anser Kohlberg utviklingen som sekvensiell og kumulativ, men han utvikler Piagets teori videre, slik at den moralske utviklingen består av tre nivåer, som hver inneholder to understadier. Helt kort kan vi si at i det første nivået, det *prekonvensjonelle*, oppleves samfunnet som interaksjon mellom isolerte selv, mens når man når det *konvensjonelle* nivået, har man utviklet evnen til å se ting fra flere sider. Det *postkonvensjonelle* nivået er det siste, og de få som utvikler dette evner å se generelle underliggende grunner for samfunnets regler. Kohlbergs teori om moral kan ikke direkte overføres på kriminalitet, både fordi umoralske handlinger ikke nødvendigvis er det samme som kriminalitet, og fordi det er flere ting enn hvordan man tenker om moral som påvirker moralske valg og handlinger. Man tenker seg at miljøets påvirkning ligger i hvilke muligheter det gir for deltakelse i ulike former for rollespill hvor barnet får mulighet til å konstruere moralske prinsipper. Til tross for kritikk, både av teoriens stadietenkning og dens absolutte og kanskje etnosentriske syn på moral, har man funnet mye empirisk støtte for denne måten å tenke på. Generelt kan man si at de sterkeste funnene er gjort i forhold til sammenhengen mellom moralsk utvikling og kriminalitet. Kriminalitet korrelerer ofte med forsinkelse i moralsk modning, men det er likevel mest vanlig at det er yngre og psykopatiske kriminelle som befinner seg i det førkonvensjonelle stadiet. Denne sammenhengen har man imidlertid hatt problemer med å finne i selvrapporteringsundersøkelser.

4.2 En nærmere analyse av de innvandrerspesifikke forholdene

Dette avsnittet vil se nærmere på de forholdene som i forrige kapittel hevdes å være særegne for innvandrere. Fører virkelig disse innvandrerspesifikke forholdene til kriminalitet, eller forsvinner sammenhengene når man kontrollerer for andre, mer generelle forhold? Det er viktig å merke seg at til tross for at man kontrollerer for alle tenkelige faktorer, kan sammenhengen man finner skyldes spuriøse faktorer som ikke er tatt hensyn til. Et annet viktig moment som ikke vil bli nærmere behandlet i dette kapitlet er eksistensen av en mulig innvandrerspesifikk profil på de generelle

risikofaktorene. Er det slik at innvandrerungdom fordeler seg på en særegen måte i forhold til de ulike generelle risikofaktorene, nettopp fordi de er innvandrere? Dette vil i tilfelle være et innvandrerspesifikt trekk ved de generelle faktorene.

4.2.1 Etnisk identifisering

Som nevnt i det foregående kapittelet hevder Phinney at en positiv og trygg identifisering med egen etniske gruppe er viktig for god tilpasning og fungering i samfunnet. Andre studier har imidlertid vist at sammenhengen mellom forvaltning av etnisitet og asosialitet blir borte når man kontrollerer for generelle risikofaktorer (Vega m.fl. 1993, i Torgersen 2005:20). I dette tilfelle var det spesielt nærhet til foreldre og konflikter med foreldre som var de generelle risikofaktorene som kunne tillegges forklaringsverdi. Etnisk identitet ser dessuten ut til å predikere antisosial atferd i sterkere grad for andre generasjon innvandregutter enn for etnisk norske gutter (Torgersen 2005:137). Andre generasjon innvandregutter omfatter i denne sammenhengen gutter som er født i Norge med foreldre som er født i Afrika, Asia eller Sør-Amerika.

Når man snakker om sterk identifisering med egen etniske gruppe vil dette for innvandrerungdommen langt på vei innebære foreldrenes etniske gruppe. Det er grunn til å tro at sammenhengen man finner mellom sterk identifisering og mindre antisosial atferd kan forklares ved at sterk identifisering henger sammen med hvor nært forholdet til foreldrene er. Nærhet til foreldre ser ut til å virke beskyttende i forhold til antisosial atferd (Hirsch 1998, i Torgersen 2005:39).

Til tross for at æreskodeks hevdes å være et særtrekk i innvandrer miljøene er det ting som tyder på at dette er en tankegang som gjør seg gjeldende også i enkelte etnisk norske miljøer. For eksempel hevdes ære og hevn å være idealer som står sterkt i nynazistiske miljøer. Norske foreldres oppfordringer til sine barn om å "ta igjen" hvis noen er ekle mot dem, kan vel også i praksis sies å bære preg av en tankegang i retning

av ære, skam og hevn (Stålsett 1997). Det spesifikt etniske ved ærestankegangen kan med andre ord tenkes å være et generelt særtrekk som øver sin antatte påvirkning på kriminalitetsutviklingen uavhengig av etnisitet.

4.2.2 Kulturell identifisering

Akkulturasjon kan føre til endringer i oppdragerstil, som igjen kan svekke foreldrenes kontroll over barna og ungdommen. Når innvandrerungdom i sterkere grad enn foreldrene tilpasser seg mottakersamfunnet, og for eksempel får flere norske venner, kan foreldrene oppleve å ha mindre kontroll over barna sine enn hva som ville vært tilfelle om de hovedsaklig var sammen med venner med lik etnisk bakgrunn. Dette kan også gi økt grobunn for konflikter med foreldre, og på denne måten bidra til utvikling av kriminalitet (Øia 2003:248). På bakgrunn av dette kan man stille spørsmålsteget ved om en del av den sammenhengen man finner mellom akkulturasjon og kriminalitet ikke skyldes akkulturasjon i seg selv, men vansker som oppstår i kjølvannet av at ungdommen akkulturerer raskere enn foreldrene. Innvandrerungdom kan da sies å ha en større risiko for blant annet konflikter med foreldre, som hevdes å kunne være en generell risikofaktor i forhold til kriminalitet.

Effekten av akkulturasjon på asosialitet og kriminalitet ser ut til å endres over tid. Oppedal (2003:3) sier at senere generasjoner er mer utsatt, og en studie gjennomført i Australia (Alati m. fl. 2003) viste en sammenheng mellom botid og økning i eksternaliserende problemer, som aggresjon og kriminalitet. Andre generasjon innvandrere i Australia var her kommet opp på nivå med sine australske jevnaldrende når det gjaldt aggresjon og kriminalitet. Øia (2003) finner også mer asosialitet blant andre generasjon innvandrere i Norge, noe som tyder på at dette er en utvikling som også gjør seg gjeldende i Norge. Det interessante blir hvilken vei denne utviklingen tar. Øker omfanget av denne typen vansker, eller blir det bedre blant tredje generasjon? I Norge har vi få innvandrere av tredje generasjon, og få slike studier er derfor gjennomført. Tendensen til at akkulturasjonens påvirkningsgrad varierer med

botid gjør at akkulturasjon periodevis kan sies å være et særtrekk ved innvandreneres situasjon som påvirker kriminalitet.

Når det gjelder de ulike akkulturasjonsstrategiene, viste forrige kapittel at marginalisering og separasjon kan øke sjansene for kriminell og antisosial atferd. Fellestrekket ved disse strategiene er at de har som følge at individet befinner seg utenfor majoritetssamfunnet. Hirshi, som opererer innenfor et kontrollperspektiv, hevder på generelt grunnlag at når konformitetsbånd mellom individ og samfunn brytes, utsettes individet for en forhøyet risiko i forhold til kriminalitetsutøvelse. Å befinne seg utenfor og mangle tilhørighet til majoritetssamfunnet innebærer trolig at individets konformitetsbånd er svekket eller ikke-eksisterende, uansett hva årsaken er. Kontrollteoriene kan gjennom dette gi en alternativ forståelse av forholdet mellom akkulturasjonsstrategiene separasjon og marginalisering og kriminalitet. Akkulturasjonsstrategiene er særskilte for innvandrerne, men det er likevel usikkert om det er generelle eller særegne aspekter ved disse som påvirker.

Det har vært hevdet at (Bovenkerk 1994, Lien 2004:8) overgangen fra et samfunn med sterk ytre sosial kontroll, til et samfunn med store forventninger til indre kontroll, kan føre til at individer begår kriminalitet. Ikke-vestlige innvandrere i Norge er eksempler på grupper som opplever en slik overgang. Årsaken til kriminalitetsutøvelsen tillegges da fullstendig det sosiale miljøet, og impliserer at alle egentlig kan begå kriminelle handlinger bare forholdene ligger til rette for det. I en undersøkelse av ungdom med kinesisk bakgrunn i Canada (Wong 2001) fant man imidlertid lite støtte for hypotesen om at svakere sosial kontroll kan føre til kriminalitet. Akkulturasjon ble her ansett som en faktor som svekket den sosiale kontrollen og på denne måten førte til kriminalitet. Akkulturasjon opprettholdt sin effekt på kriminalitet, også etter kontroll for faktorer som var ment å dekke sosial kontroll. Denne studien finner dermed at sosiale kontrollvariabler i liten grad kan forklare kriminalitet, eller den effekten akkulturasjon ser ut til å ha på kriminalitet.

4.2.3 Etnisk diskriminering

Stemplingsteoriene kan tas til inntekt for at den diskrimineringen innvandrere opplever kan lede til deltagelse i kriminelle handlinger. De reaksjonene det sosiale miljøet gir kan bidra til en stigmatisering av innvandrerungdom som kriminelle. Stigmatiseringen kan gjøre at innvandrerungdom selv utvikler et kriminelt selvbilde og handler i overenstemmelse med dette selvbildet. Den merkelappen innvandrerungdom opplever å få av det sosiale miljøet må sies å være en form for diskriminering, som også trolig fører til at innvandrerbefolkningen behandles annerledes av majoriteten. Stemplingsteorien fremholder at denne mekanismen har en viss generell karakter, og ikke bare kan omfatte innvandrere men også andre grupper ut i fra for eksempel kjønn og klasse.

I forhold til diskriminering på bolig- og arbeidsmarkedet hevder Blom og Ritland (1997) at diskrimineringen er lavere enn tidligere antatt. Dette blir selvsagt et skjønnsproblem, men deres undersøkelser viser at det er personer med lav status i forhold til bolig og arbeid som melder om mest diskriminering. Dette er et interessant moment i forhold til sammenhengen mellom opplevd diskriminering og kriminalitet. I og med lav sosioøkonomisk status også ser ut til å korrelere med kriminalitet, kan man på basis av disse funnene stille spørsmålstegn ved hva som påvirker hva. Kanskje kan deler av den effekten etnisk diskriminering ser ut til å ha på kriminalitetsutøvelse forklares ved lav sosioøkonomisk status. I og med at opplevd etnisk diskriminering samvarierer med lav sosioøkonomisk status kan det være vanskelig å anslå disse to faktorenes selvstendige effekt på kriminalitetsutøvelse.

4.3 Er innvandrerungdom overrepresentert i forhold til generelle risikofaktorer?

I det følgende avsnittet vil jeg ta for meg faktorer som hevdes å være generelle risikofaktorer i forhold til kriminalitet. I forhold til hver av disse faktorene vil jeg

undersøke om innvandrere er overrepresentert. Jeg vil således forsøke å finne ut om en opphopning av risikofaktorer blant innvandrerdødsdom kan være med å forklare deres deltagelse i kriminelle handlinger.

4.3.1 Sosioøkonomiske forhold

Sosioøkonomiske forhold som forklaringsvariabel i forhold til kriminalitet befinner seg helt klart blant de miljømessige årsaksforklaringene i følge Blackburns systematisering innledningsvis i kapittelet. Det er mange som anser dette som en fruktbar forståelse av kriminalitetens årsaker (Bovenkerk 1994, Lien 2004, Øia 2005). I motsetning til de som fokuserer på hvordan lav sosioøkonomisk status bidrar til utvikling av kriminalitet, peker Kari Telste (2004) på Frognerbandens herjinger i Oslo på begynnelsen av 50-tallet. Dette var ungdom fra de øvre samfunnslag på beste vestkant som organiserte seg i gjenger og begikk kriminelle handlinger. Dette eksempelet på kriminalitet blant ungdom med høy sosioøkonomisk status undergraver likevel ikke sammenhengen mellom sosioøkonomiske forhold og kriminalitet, men er et viktig poeng for å hindre en ensidig forståelse av sammenhengen. Bakken (1998:74-77) peker på at nyere skandinaviske og amerikanske studier finner små forskjeller mellom kriminalitetsutbredelse i ulike sosiale lag, når man bruker resultater fra selvrapporteringsundersøkelser. I sine egne analyser av "Ung i Oslo 1996" finner han at de ungdommene som er sterkest belastet fordeler seg jevnt mellom ulike sosiale lag. Det er flest blant middelklasseungdommen som er involvert i småkriminalitet, mens det er en svak tendens til at det å komme fra hjem med lav sosial status øker sjansen for å delta i utagerende opposisjon, vinnings- og voldskriminalitet. Bakken bruker her fars yrke som mål på sosial status.

Det er også flere som hevder at det eksisterer klare levekårsforskjeller mellom fjernkulturelle innvandrere og nordmenn (Øia & Helland 2000:142). Tall fra Statistisk sentralbyrå (Dzamarija & Kalve 2004) viser at det er barnefamilier fra ikke-vestlige land som skiller seg klart ut i negativ retning når det gjelder inntektsnivå, både i

forhold til etnisk norske barnefamilier og barnefamilier fra andre deler av verden, som Oseania, Nord-Amerika, Vest-Europa og Norden. Når det gjelder sysselsetting (Østby 2001) er det også innvandrere fra ikke-vestlige land som kommer dårligst ut. Arbeidsledigheten i denne gruppen er gjennomgående tre til fem ganger høyere enn gjennomsnittet i befolkningen. Høyest er andelen blant innvandrere med afrikansk bakgrunn, etterfulgt av de som kommer fra Asia og Latin-Amerika. Blant innvandrere fra Norden, Vest-Europa og Nord-Europa er arbeidsledigheten på nivå med gjennomsnittet i Norge. For å supplere bilde av innvandrernes sysselsetting i Norge er det også relevant å se på andelen som er arbeidstakere, og også her er det ikke-vestlige innvandrere som skiller seg ut med et lavt arbeidstakernivå. I forhold til arbeidstakernivå finner man også de største kjønnsforskjellene blant de med ikke-vestlig bakgrunn.

Wikan (1995) mener levekårsforskjellene mellom innvandrerbefolkningen og den etnisk norske befolkningen er så store og systematiske at innvandrerne i Norge er i ferd med å danne en egen underklasse. I følge strain-teorier er mulighetene for å oppnå suksess mer begrenset for underklassen. Hvis innvandrerbefolkningen danner en egen underklasse i Norge, vil de som gruppe være frarøvet en del muligheter til å oppnå suksess. Innvandrerbefolkningen vil da på dette området skille seg systematisk fra majoritetsbefolkningen. Strain-teoriene fremholder videre at diskrepansen mellom hva man ønsker å hva som faktisk er mulig å oppnå blir stor for de lavere klassene, og at dette kan lede til kriminalitet. Det å tilhøre underklassen eller å ha lav sosioøkonomisk status blir altså en risikofaktor for kriminalitet, og fordi innvandrere i Norge ser ut til å være overrepresentert her, vil de være utsatt for det vi kan kalle en opphopning av en noen generelle risikofaktorer som antas å kunne bidra til kriminalitet.

4.3.2 Familieforhold

Ungdoms forhold til foreldre og familie er svært sammensatt, og mange ulike forhold spiller inn. Når det gjelder kommunikasjon i familien, finner Øia (2003:248) at negativ

kommunikasjon øker sjansen for asosialitet. Asosialitet brukes hos han som et samlebegrep på atferd som omfatter vold, kriminalitet og rus. Sosial støtte fra familien og foreldres innsyn i ungdommens liv ser ut til å redusere sjansene for asosialitet. Lien (2004:82) anser også at familien har betydning for utvikling av kriminell og antisosial atferd. Hun ramser opp flere karakteristikk som skal kjennetegne familier som opplever slike problemer. Det dreier seg om manglende kontroll, slapp og ineffektiv disiplin, lite varme, mye konflikter og foreldre som selv har problemer i forhold til rus, kriminalitet og psykiatri. Negativ kommunikasjon og konflikter i familien omfatter trolig det samme, og det ser ut til å være enighet om at dette kan ha negativ påvirkning. I forhold til beskyttende faktorer fremholdes henholdsvis lite varme og lite støtte, som også er begreper med en viss overlappende betydning.

Hvis negativ kommunikasjon og mye konflikter med foreldre øker sannsynligheten for kriminell og antisosial deltagelse, er det viktig å finne ut om dette er kjennetegn som man finner mer av blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Ut i fra svarene på "Ung i Norge 2002" sier Øia (2005:24) at innvandrerungdom i større grad enn etniske norske ungdommer rapporterer om negativ kommunikasjon preget av konflikter med foreldre. Det ser også ut til at innvandrerungdom i større grad forsøker å skjule for foreldrene sine hva de gjør på fritiden.

Når forskjellene mellom generasjonene er større i innvandrerbefolkningen er det grunn til å anta at sannsynligheten for konflikter mellom foreldre og barn er større (Torgersen 2005). På den annen side kan det hevdes at familien og respekt for foreldre tillegges større betydning i en del innvandreremiljøer, noe som kanskje er med på å redusere konfliktnivået. Her kan det også tenkes at når man først våger å "bryte" med den respekten man har for foreldrene og handle på måter man vet ikke aksepteres av familien, kan de konfliktene som oppstår bli mer alvorlige.

Andre generasjons innvandrerungdom fra Pakistan rapporterer klart sjeldnere om konflikter med foreldre enn etnisk norsk ungdom (Torgersen 2005:92). I oppgavens kapittel to fremsto innvandrerungdom fra Pakistan som den gruppen som totalt sett deltok i minst kriminelle aktiviteter. Det blir da relevant å stille spørsmål ved om det

lave konfliktnivået blant pakistansk innvandrerungdom, som er en generell beskyttelsesfaktor, kan være med å forklare deres lave kriminalitetsnivå.

Familien utgjør en sentral del av ungdommens sosiale miljø, og i den grad familieforhold påvirker kriminalitetsutøvelse vil dette med andre ord være en årsaksforklaring som plasserer årsakene til kriminalitet i det sosiale miljøet. Hirschi, med sin vektlegging av konformitetsbånd blant annet til familien, kan være med på å forklare hvorfor det eventuelt blir en sammenheng mellom negative forhold i familien og kriminalitet. Svake eller brutte konformitetsbånd utgjør en risiko. Gjennom økt konfliktnivå og det at foreldrene har mindre innsyn i ungdommens hverdag mister familien noe av sin kontroll over individet, og dette kan i følge kontrollteoriene øke mulighetene for kriminalitetsutøvelse.

Som vi har sett eksisterer det forskning på norske forhold som støtter opp om at negative familieforhold, blant annet i form av høyt konfliktnivå med foreldre, øker sjansene for kriminell og antisosial atferd. Man finner også til en viss grad støtte for at innvandrerungdom i Norge i større grad enn majoritetsungdommen opplever et vanskelig forhold til sine foreldre. Et høyere konfliktnivå i forhold til foreldre kan tenkes å bidra til å forklare kriminalitet blant innvandrerungdom. Forhold som er spesifikke for innvandrerungdommen, som konflikter i forhold til kultur og etnitet, kan gi grobunn for et forhøyet konfliktnivå. En innvandrerspesifikk faktor kan med andre ord øke sjansene for en generell risikofaktor, og på denne måten bidra til en opphopning av denne generelle faktoren blant innvandrerungdom.

4.3.3 Psykiske vansker

Sammenhengen mellom psykiske vansker og kriminalitet er til en viss grad et åpent og uavklart spørsmål. Oppedal (m. fl 2004) finner i sine studier en sammenheng mellom emosjonelle vansker og atferdsproblemer. En studie gjennomført på finsk ungdom (Kivivuori 2000) indikerer en positiv korrelasjon mellom kriminalitet og

psykosomatiske symptomer. Cauffman (m. fl. 1998) hevder at man i økende grad ser ut til å finne bevis for at psykopatologi er vanlig blant fengslede gutter. I sin egen undersøkelse finner de at posttraumatisk stressyndrom er mer vanlig blant kriminelle som sitter i fengsel enn blant resten av befolkningen. Forekomsten er imidlertid aller høyest blant fengslede jenter. Når det gjelder sammenhengen mellom posttraumatisk stressyndrom og fengsling, er det relevant å stille spørsmålsteget ved om posttraumatisk stressyndrom i en del tilfeller kan være et resultat av selve fengslingen framfor noe som eksisterte forut for fengselsoppholdet. Dette blir imidlertid stående som et uavklart spørsmål. Tilsammen indikerer disse funnene at det kan være en sammenheng mellom psykiske vansker og kriminalitet.

I den grad psykiske vansker kan sies å være en risikofaktor for kriminalitetsutøvelse, er det interessant å finne ut hvordan innvandrerungdom fordeler seg i forhold til psykiske vansker, sammenlignet med majoritetsungdommen. Når det gjelder utbredelse av psykiske vansker, spesielt i forhold til selvrapportering, må man på samme måte som ved kriminalitet være kritisk til sannferdigheten i rapporteringene. Eksisterer det kulturelle forskjeller i aksept for psykisk sykdom som kan gi systematiske forskjeller i resultatene? Manifesterer plager seg på ulik måte? Noe forskning rapporterer for eksempel at kroppslige plager er mer vanlig i ikke-vestlige land (Lin 1986, i Sam 1994:47).

Studier som undersøker utbredelsen av psykiske vansker blant innvandrerungdom sammenlignet med etnisk norsk ungdom gir ikke entydige resultater. Forskjeller mellom ulike etniske grupper i innvandrerbefolkningen, kjønn og hvorvidt man er førstegenerasjons innvandrer eller er født i Norge av to utenlandske foreldre er alle faktorer som er med og påvirker. Sam (1994) finner en sammenheng mellom innvandrerstatus og forhøyet nivå av psykiske vansker. Dette omfatter innvandrere fra den tredje verden. Oppedal og Røysamb (2003) finner lignende resultater, med en overvekt av psykiske problemer blant innvandrerungdom i Oslo. Forskjellene er imidlertid bare signifikante for guttene. En spesiell sårbarhet i forhold til psykiske vansker ble funnet hos første generasjon jenter og andre generasjon gutter (Oppedal

2003:26). I motsetning til dette konkluderer en australsk undersøkelse (Alati m. fl. 2003) med at det ikke er noen forskjeller i mental helse mellom andre generasjons innvandrerungdom og australsk ungdom. Forskjellene man finner kan skyldes kulturelle forskjeller, og at Australia har en ulik migrasjonshistorie.

Den andelen av innvandrerne som kommer hit som flyktninger og asylsøkere må antas å ha en del vanskelige livserfaringer og traumatiske hendelser med i bagasjen. Det kan derfor være grunnlag for å anta at utbredelsen av traumer er større i innvandrerbefolkningen. Som vist tidligere i kapitlet er personer med diagnosen posttraumatisk stresssyndrom overrepresentert i fengslene.

Det kan se ut som det er en sammenheng mellom psykiske vansker og kriminalitet. Dette er imidlertid ikke en enkel sammenligning, da kriminelle handlinger i en del undersøkelser kommer inn under begrepet psykiske vansker. Overrepresentasjonen av psykiske vansker hos innvandrerungdom kan det også stilles spørsmålstegn ved, og noen funn indikerer at sammenhengen bare gjelder for gutter. Psykiske vansker eksisterer i individet, og med mindre man anser miljøet som årsak til psykiske vansker er dette en forståelse av kriminalitet som plasserer årsakene i individet.

4.3.4 Skolen

Foregående avsnitt har vist antydninger til at det å tilhøre samfunnets lavere sosiale lag eller underklassen bidrar til å øke sjansen for deltagelse i kriminelle handlinger. Skolen hevdes i mange sammenhenger å bidra til reproduksjon av sosial ulikhet i samfunnet (Hernes 1974, Moldenhawer 2001:94, Hansen & Mastekaasa 2003). Hvis det er slik at skolen bidrar til at enkelte ungdomsgrupper opprettholder sin lave sosioøkonomiske status, kan skolen ha en indirekte påvirkning på ungdommens kriminalitetsutøvelse. Skolen blir da en forutgående variabel som bidrar til at enkelte ungdommer havner i samfunnets lavere sosiale lag. Det å befinne seg nederst i samfunnshierarkiet øker igjen sjansen for deltagelse i kriminalitet. Vi har tidligere sett

at en større andel av innvandrerbefolkningen enn den etniske norske befolkningen har lav sosioøkonomisk status, og at dette kan være med å forklare innvandrerungdommens deltagelse i kriminelle handlinger. Kausalitetsspørsmålet i denne sammenhengen er imidlertid ikke avklart. Man kan ikke si sikkert om det å mislykkes på skolen fører til lavere sosioøkonomisk status eller omvendt, og heller ikke om lav sosioøkonomisk status påvirker kriminalitetsutøvelsen eller om årsaksforklaringen går i motsatt retning.

Det å mislykkes på skolen kan ha mange negative konsekvenser, og det er grunn til å tro at lav selvfølelse er en av disse konsekvensene. Vi har tidligere sett at forholdet mellom selvtillitt og kriminalitetsutøvelse er noe uklart, men i den grad det finnes en sammenheng her kan skolen igjen være en forutgående variabel som påvirker selvfølelsen i negativ retning.

Det ser dermed ut til å kunne være en indirekte sammenheng mellom skole og kriminalitetsutøvelse. Svake skoleprestasjoner henger sammen med både lav sosioøkonomisk status og lav selvtillit, og disse to faktorene kan igjen samvariere med kriminalitet. Hvis svake skoleprestasjoner ut i fra dette kan antas å være en mulig risikofaktor for kriminalitet, blir spørsmålet i dette kapittelet hvorvidt innvandrerungdom er overrepresentert blant dem som viser svake prestasjoner på skolen. En overrepresentasjon her peker i retning av at det dreier seg om en opphopning av en generell risikofaktor for kriminalitet. En rekke studier viser at innvandrerungdom faktisk presterer dårligere enn etnisk norsk ungdom på skolen. Forskjellen blir imidlertid betraktelig mindre når man kontrollerer for sosial bakgrunn (Løvereide 2005:81).

Å mislykkes i skolen kan i følge ”*strain*” og *subkulturelle teorier* trolig være med på å skape en følelse av anomi hos individet, fordi det blir et gap mellom hva man ønsker å oppnå og hva som blir det faktiske resultatet. Undersøkelser har vist at innvandrere i Norge har større forventninger og aspirasjoner i forhold til skoleprestasjoner enn etnisk norsk ungdom (Bakken 2003). Når karakternivået i tillegg er lavere for

innvandrerungdommen, kan det tenkes at de er utsatt for å oppleve anomi i forbindelse med skolegangen. Anomi kan i følge "strain" og subkulturelle teorier bidra til utvikling av kriminalitet, fordi individet opplever at det de ønsker å oppnå ikke er realiserbart gjennom bruk av lovlige midler. Skolegang anses med andre ord ikke som et egnet middel til å oppnå et ønsket mål, for de som opplever å mislykkes i skolesystemet. Innenfor de miljømessige forklaringene til kriminalitet er også *selvpresentasjon* et aspekt som antyder en sammenheng mellom det å mislykkes på skolen og kriminalitet. Kriminalitet blir en alternativ arena for mestring, som kan bidra til et godt selvbilde for de ungdommene skolen ikke evner å bygge opp. I den grad innvandrerungdom i større grad enn etnisk norsk ungdom presterer svakt på skolen, også når man kontrollerer for sosial bakgrunn, kan det se ut som det å mislykkes på skolen er en generell risikofaktor for kriminalitet, hvor innvandrerungdommen er noe overrepresentert.

4.4 Forskjeller i påvirkning av de generelle risikofaktorene

Ulik etnisk bakgrunn kan trolig gjøre at faktorer som har en bestemt virkning blant etnisk norsk ungdom har en annen effekt på innvandrerungdom i Norge. De samme faktorene kan med andre ord virke annerledes eller med et annet styrkeforhold på etnisk norsk ungdom enn innvandrerungdom.

Torgersen (2005:60,75) har i sine analyser av datamaterialet fra "Ung i Oslo 1996" funnet at risikofaktorene for antisosial atferd i all hovedsak er de samme for etnisk norsk ungdom som for andre generasjon innvandrerungdom. Styrken av de ulike risikofaktorene ser også ut til å være den samme. Risikofaktorer ble i denne undersøkelsen målt ved bånd til foreldre, skole, religion og egen etnisk gruppe samt selvbilde. Effekten av foreldretilsyn, som er en underdimensjon av "bånd til foreldre"-gruppen, viste seg å være den eneste tydelige signifikante forskjellen. Forskjellen i effekt viste seg imidlertid kun å gjelde for jenter. Sammenhengen mellom antisosial atferd og foreldretilsyn var med andre ord svakere for andregenerasjon

innvandrerejenter. Det ser i tillegg ut til å være en sterkere sammenheng mellom etnisk identitet og antisosial atferd blant andregenerasjon innvandrer gutter enn etnisk norske gutter.

Kollektivistiske kulturer vektlegger i større grad familiens betydning, og det antas derfor at det er i forholdet til foreldrene sannsynligheten er størst for å finne forskjeller mellom innvandrer ungdom og etnisk norsk ungdom (Torgersen 2005). I tråd med dette hevder Torgersen (2005:30) at det kan se ut som det finnes etniske forskjeller når det gjelder betydningen av familie i forhold til risikofaktorer for antisosial atferd. Betydningen av skole og religion hevdes også å inneha etniske forskjeller. I tillegg kan krangling med foreldre ha ulik betydning. Konflikter med foreldre og spørsmål ved deres autoritet kan trolig være mer dramatisk og alvorlig for pakistanske foreldre enn norske. Et tilsvarende opprør som det norsk ungdom uttrykker gjennom krangling med foreldre, må trolig få et annet uttrykk for pakistansk innvandrer ungdom.

4.5 Kjønnforskjeller

Kjønnsperspektivet er et sentralt moment i utøvelsen av kriminalitet. Det hersker liten tvil om at menn er overrepresentert i forhold til kvinner, både når det gjelder registrerte lovbrudd og ved selvrapportering. Det sentrale i dette avsnittet vil være hvorvidt kjønnforskjeller kan være med å forklare eller gi en ny forståelse av sammenhengene man finner mellom kriminalitet og innvandrer ungdom. Virker de innvandrerspesifikke eller de generelle risikofaktorene ulikt relatert til kjønn?

Ikke-vestlige kulturer hevdes å være mer kollektivistiske enn vestlige land (Torgersen 2005:12). Når de kollektivistiske kulturene i større grad representerer det vi kan kalle tradisjonalistiske kjønnsrollemønstre, er dette et viktig aspekt som kan påvirke forholdet mellom kriminalitet og kjønn på ulik måte for ikke-vestlige innvandrere og etniske nordmenn. Lien (2004) mener at foreldre i en del innvandrerfamilier bruker mye tid på å kontrollere sine døtre og deres seksualitet. Denne kontrollen virker så

sterkt at det blir en beskyttende faktor i forhold til antisosial og kriminell atferd. Guttene utsettes ikke for den samme kontrollen, og dette hevdes å kunne være med å bidra til utvikling av kriminell og antisosial atferd. Foreldres innsyn i ungdommens liv fremholdes i tidligere avsnitt som en beskyttende faktor (Øia 2003), og kanskje er dette med på å forklare hvorfor innvandregutter er mer kriminelle enn innvandrerjenter.

Sammenfattet viser Torgersens (2005:79-80) analyser av "Ung i Oslo 1996" at man finner større forskjeller mellom andre generasjon innvandrere og etnisk norsk ungdom blant jenter. Kjennetegn ved asosiale jenter er sterkere sosial integrering, sterkere identifisering med norsk kultur og svakere identifisering med foreldrenes kultur. For gutter er kjennetegn på asosialitet svakere sosial integrering og svakere identifisering med norsk kultur.

For *jenter* ser det ut til at den effekten innvandrerspesifikke risikofaktorer så ut til å ha, forsvant etter kontroll for de generelle variablene konflikter med foreldre og antall asosiale venner. Det kan være slik at det er forhold som er særegne for innvandrernes situasjon som fører til for eksempel konflikter i familien, men at generelle teorier kan forklare utviklingen av antisosial atferd. Resultatet for *gutter* viser at i motsetning til hva som var tilfelle for jenter så opprettholdes effekten av de innvandrerspesifikke risikofaktorene i forhold til antisosial atferd, også etter at man har kontrollert for generelle risikofaktorer (Torgersen 2005:80-81).

Vi har tidligere sett at for jenter er det slik at jo mer de er integrert i mottakersamfunnet, jo større er risikoen for at de utvikler antisosial atferd. Dion og Dion (2001, i Torgersen 2005:39) hevder at innvandrerjenter i større grad enn guttene er utsatt for å oppleve foreldrekonflikter i forbindelse med et raskere akkulturasjonstempo enn foreldrene. Den økte sannsynligheten for deltakelse i antisosiale handlinger kan derfor forklares med økt nivå av konflikter med foreldrene, og må ikke nødvendigvis ha noe å gjøre med graden av integrering i mottakersamfunnet.

Oppedal (2003) understreker betydningen av kjønn i forståelsen av etnisitet, kriminalitet og psykiske vansker. Hun finner at økning i antisosial atferd fra første til andre generasjon av innvandrerungdom gjaldt kun gutter (Oppedal m. fl. 2003).

4.6 Generasjonsforskjeller

En undersøkelse blant kubanske gutter i USA (Szapocznic m.fl. 1979, i Vega m. fl. 1993) fant at barna akkulturerste i retning av det amerikanske samfunnet raskere enn foreldrene. Dette skapte konflikter mellom generasjonene i familien og truet foreldrenes autoritet. Det var tydelige sammenhenger mellom en slik prosess og utvikling i retning av kriminalitet for de unge guttene. Også her i landet har det vært hevdet at innvandrerungdom opplever generasjonsforskjeller i sterkere grad enn etnisk norsk ungdom (Torgersen 2005:29). Man tenker seg at gapet mellom generasjonene blir større i innvandrerfamilier, fordi tilpasningen til mottakersamfunnet går raskere for barna enn foreldrene. En mulig forklaring på økningen i kriminell atferd fra første til andre generasjon innvandrere kan være mer familiekonflikter og svakere foreldreovervåking blant de som tilhører andre generasjon (Samaniego & Gonzales 1999, i Torgersen 2005).

I motsetning til dette viste en nylig gjennomført studie av amerikanske familier med meksikansk bakgrunn (Pasch 2006) at familier med et akkulturasjonsgap mellom generasjonene ikke hadde større sannsynlighet verken for konflikter mellom ungdom og foreldre eller tilpasningsvansker hos ungdommen. Imidlertid viste ungdommens og foreldrenes akkulturasjon seg å ha en selvstendig effekt, uavhengig av hverandre. Høye nivåer av akkulturasjon korrelerte med familiekonflikter.

4.7 Oppsummering

Dette kapitlet har tatt utgangspunkt i generelle forhold som kan tenkes å ha betydning for utvikling av kriminell atferd. En gjennomgang av de innvandrerspesifikke forholdene viste at noe av deres forklaringsverdi kan skyldes mer generelle forhold. Når det gjelder opphopning av antatte generelle risikofaktorer blant innvandrerungdom, kan det også se ut som dette kan være med å forklare innvandrerungdommens deltakelse i kriminell atferd. Kapitlet viser også at generelle risikofaktorer for kriminalitet kan ha ulik effekt på innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom. Til slutt ser vi at det eksisterer forskjeller både i forhold til kjønn og generasjoner som kan bidra i forståelsen av de generelle risikofaktorenes betydning.

5 AVSLUTTENDE DRØFTING

Innvandrerforskningen i Norge er på et tidlig stadium. Resultatene spriker i flere retninger, og man bør være varsom med å trekke konklusjoner. Noen funn fremstår som mer konsistente enn andre, og til tross for at det kan være vanskelig å trekke bastante konklusjoner, kan mye av den kunnskapen man sitter med i dag være med å gi retning for videre arbeid.

5.1 Sammenfattende analyse og konklusjon

Formålet med oppgaven har vært å belyse forholdet mellom innvandrerungdom og kriminalitet. Første del av oppgaven konsentrerer seg om utbredelse av kriminalitet og søker å besvare problemstillingen: *Er det mer kriminalitet blant innvandrerungdom enn etnisk norsk ungdom?* Gjennomgangen av kriminalstatistikk og selvrapporteringsundersøkelser viser tildels sammenfallende resultater, men avslører også noen divergerende funn.

Ikke-vestlige innvandregutter skiller seg negativt ut i forhold til kriminalitet, både når det gjelder kriminalstatistikk og selvrapportering. Når kriminalitet integreres i dimensjonen problematferd opprettholdes nødvendigvis ikke den negative overrepresentasjon av innvandrerungdom. Det er nærliggende å spørre om dette er et resultat av at andelen innvandrerungdom er større i forhold til alvorlig kriminalitet, mens småkriminalitet er mer utbredt blant etnisk norske ungdommer. I alle de gjengitte analysene fremkommer vold som den kriminalitetskategorien hvor ikke-vestlige gutter skiller seg sterkest ut. Gjennom selvrapportering antydes overvekten av kriminelle i andre generasjon som forklaring på overrepresentasjonen blant ikke-vestlige gutter.

Kriminalstatistikk viser forskjeller mellom norsk ungdom og ikke-vestlig innvandrerungdom både i forhold til antall pågrepne og gjerningspersoner. Forskjellene er imidlertid større når det gjelder pågrepne enn gjerningspersoner. Om dette skyldes at innvandrerungdom skiller seg ut utseendemessig, eller om det er et resultat av overrepresentasjon i alvorlig kriminalitet er vanskelig å si noe sikkert om. Når ikke-vestlige innvandrer gutter er overrepresentert når det gjelder voldskriminalitet, kan dette taes til inntekt for at alvorlighetsgraden i innvandrer guttenes kriminalitet bidrar til at deres overrepresentasjon blant kriminelle er større for pågrepne enn for gjerningspersoner. Flere funn tyder på at innvandrerungdommens overrepresentasjon hovedsaklig skyldes deltagelse i mer alvorlige handlinger. Disse forskjellene gjelder imidlertid bare gutter, mens tallene for jentene i utgangspunktet er lave, med små forskjeller.

Den første delen av oppgaven viste at det er grunn til å tro at det eksisterer forskjeller i kriminalitet mellom innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom. Gjennom en diskusjon av innvandrerspesifikke og generelle forhold forsøker oppgaven videre å gi svar på problemstillingen: *Hva er forklaringen på eventuelle forskjeller i kriminalitet blant innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom?*

I gjennomgangen av *innvandrerspesifikke forhold* ser man at sammenhengen i forhold til kriminalitet er svært komplisert. Ikke bare er kausalitetsspørsmålet i stor grad uavklart, men også virkningen av eventuelle spuriøse effekter virker tilnærmet umulig å kartlegge. Til tross for begrensningene kan det være mulig å antyde noen forsiktige konklusjoner basert på det materialet som foreligger. Det er trolig i forhold til etnisk diskriminering man finner mest empirisk belegg. Opplevelse av etnisk diskriminering ser ut til å øke sjansen for deltagelse i antisosial og kriminell atferd. Funnene er heller ikke her entydige, og i Norge er det gjort analyser hvor denne sammenhengen mangler (Torgersen 2005:70). Antisosialitet omfatter da både kriminelle handlinger og normbrudd. Kanskje kan det at kriminalitet ikke er skilt ut som egen variabel også her være med å forklare funnene. Den manglende sammenhengen med etnisk diskriminering gjorde seg først gjeldende etter kontroll for antatt relevante

beskyttelsesfaktorer. Dette illustrerer betydningen av å kontrollere for andre faktorer, og impliserer at en grundig analyse og sammenligning av hvilke beskyttelsesfaktorer man kontrollerer for vil være sentralt for tolkningen av resultatene. Betydningen av ære og hevn som forklaring på kriminalitet blant innvandrerungdom har det vært vanskelig å finne empirisk støtte for. Grundig kartlegging av hvilke innvandrergrupper som domineres av en slik tankegang bør være på plass før man kan begynne å lete etter eventuelle forskjeller. Hvorfor ærestankegangen kun ser ut til å ha den påståtte effekten på gutter bør også forklares.

Akkulturasjon er et komplisert begrep som har blitt brukt på mange ulike måter, og ulike operasjonaliseringer kan være en del av forklaringen på hvorfor forskningsresultatene viser til dels store avvik. I en del tilfeller brukes akkulturasjon på en måte som sammenfaller med begrepet assimilasjon. Dette er ikke i tråd med hva begrepets opphavsmenn og ledende forskere på feltet anbefaler. En slik bruk av begrepet kan gjøre at det man tror er en sammenheng mellom akkulturasjon og deltakelse i kriminell atferd egentlig skyldes assimilasjon. Internasjonal forskning gir mye evidens til påstanden om at integrasjon er den akkulturasjonsstrategien som sikrer best tilpasning. Med sitt fokus på opprettholdelse av opprinnelseskultur og samtidig involvering i mottakerlandets kultur, representerer denne strategien det motsatte av marginaliseringsstrategien. Marginalisering ser ut til å være mest uheldig for god fungering i mottakersamfunnet. Norsk forskning støtter opp om disse internasjonale funnene. Det er et åpent spørsmål om det norske samfunnet i praksis legger opp til en form for assimilering, med ønske om at innvandrere skal bli mest mulig "norske".

De utvalgte *generelle risikofaktorene* for kriminalitet kan også være gjenstand for diskusjon i forhold til om, på hvilken måte og i hvilken grad de bidrar til utvikling av kriminalitet. Gitt at dette er reelle risikofaktorer for kriminalitet, viser drøftingen at innvandrerungdom kan være overrepresentert i forhold til blant annet sosioøkonomiske forhold. En større andel av innvandrerfamiliene ser ut til å ha et lavt inntekts- og sysselsettingsnivå. Man kan stille spørsmålsteget ved om dette er et resultat av egne valg eller er noe som påtvinges disse gruppene. Betydning av den

sosioøkonomiske statusens ”frivillighet” for sammenhengen i forhold til kriminalitet er et interessant spørsmål. Også i forhold til de andre antatte generelle risikofaktorene som diskuteres i oppgaven; familieforhold, psykiske vansker og skolen, er det ting som tyder på at innvandrerungdom er overrepresentert. Resultatene er imidlertid ikke entydige, og sammenhengene er til tider svært sammensatte med en rekke påvirkningsforhold som det er vanskelig å kontrollere for.

Generelle risikofaktorer ser ut til å kunne virke annerledes på etnisk norsk ungdom og innvandrerungdom. Kunnskap om hvordan risiko- og beskyttende faktorer kan få ulike følger vil være sentralt for forståelsen av problemområdet. Også i forhold til kjønn og generasjoner fremkommer det etniske forskjeller. Torgersen (2005) finner at for innvandrer gutter henger asosialitet sammen med svak integrering i det norske samfunnet, mens forholdet er motsatt for jentene. Studier som ikke skiller mellom gutter og jenter må derfor behandles kritisk, da eventuelle sammenhengene kan fremstå annerledes når man bringer inn et kjønnsperspektiv. Det har vært antydning at raskere tilpasning til mottakersamfunnet for innvandrerungdom enn deres foreldre gjør forskjellene mellom generasjonene større blant dem. Dette kan gi grobunn for større konfliktnivå. En eventuelt sterkere betydning av familie og respekt for foreldre i innvandrerfamilier kan kanskje motvirke konflikter som skyldes generasjonsforskjeller.

5.2 Implikasjoner for forebyggende arbeid

I forebyggingsøyemed vil det være svært viktig å kunne identifisere årsakene til kriminalitet på en korrekt måte. Først når årsakene er identifisert kan man begynne å generere hypoteser om hva som vil være effektive forebyggende tiltak. Denne oppgaven har vist at en rekke faktorer spiller inn i utviklingen av kriminalitet, og følgelig må så mange som mulig av disse vurderes i utarbeidelsen av tiltak. Analysen av de innvandlespesifikke forholdene viser at noe av deres forklaringsverdi kan skyldes generelle forhold, men det er likevel grunn til å anta at visse aspekter ved det å

være innvandrere utgjør en risiko i forhold til utvikling av kriminell atferd. Kombinert med hypotesen om at risikofaktorer kan ha ulik effekt på innvandrerungdom og etnisk norsk ungdom, reiser dette spørsmålet om nødvendigheten av særskilte tiltak for innvandrerungdom. Det er også mulighet for at forebyggende tiltak kan ha ulik effekt på gutter og jenter, og på innvandrerjenter i forhold til etnisk norske jenter.

5.3 Videre forskning

Innvandrerforskningen i Norge er på et tidlig stadium. En relativt kort innvandringshistorie kombinert med lite forskning og sprikende resultater gjør det vanskelig å trekke konklusjoner. Eksisterende forskning har imidlertid vist en del aspekter som bør tas hensyn til. Spesielt er betydningen av kjønn et område som kan ha en sentral betydning, og som derfor bør være fokus i videre forskningsarbeid. Ulike generasjoner av innvandrere ser ut til å forholde seg ulikt til kriminalitet, og et skille mellom første, andre – og tredjegerasjons innvandrere kan være fruktbart. I den grad man benytter seg av begrepet akkulturasjon, er det avgjørende at begrepet operasjonaliseres på samme måte. Man kan da i større grad sammenligne funn og bruke kunnskapen i en helhetlig forståelse av feltet. Andre land har opparbeidet mer forskning og har en lengre innvandringshistorie. I og med at Norge har en særegen innvandringshistorie, både i forhold til type innvandring og varighet, bør videre forskning vise aktsomhet med å overføre funn fra andre land og bruke disse som utgangspunkt for egen forskning. Hvert enkelt lands unike historie i forhold til innvandring gjør at hypoteser bør testes på nasjonalt plan før man kan gå videre i forskningsarbeidet.

LITTERATUR

Aagre, Willy (2003). *Ungdomskunnskap. Hverdagslivets kulturelle former*. Bergen: Fagbokforlaget.

Alati, R., Najman J.M., Shuttlewood G.M., Williams, G.M. & Bor, W. (2003). Changes in mental health status amongst children og migrants to Australia: A longitudinal study. *Sociology of Health and Illness*, 25, (7), 866-888.

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (1994). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, Mette (2000). *All five fingers are not the same. Identity work among ethnic minority youth in an urban Norwegian context*. Rapport 1/2000. Bergen: Senter for Samfunnsforskning.

Bakken, Anders (1998). *Ungdomstid i storbyen*. Rapport 7/98. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Bakken, Anders (2003). *Minoritetsspråklig ungdom i skolen. Reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* Rapport 15/03. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H. & Dasen, P. R. (2002). *Cross-cultural psychology. Research and applications*. Cambridge: Cambridge university press.

Berry, John W. & Sam, David Lackland (1997) "Acculturation and adaption". I: Berry, J. W., Segall, M. H. & Kagitcibasi, C. (red.) *Handbook of cross-cultural psychology. Volum 3 Social behaviour and applications*. Boston: Allyn and Bacon.

Blackburn, Ronald (1993). *The psychology of criminal conduct. Theory, research and practice*. Chichester: Wiley.

Blom, Svein & Lie, Benedicte (2003). *Holdninger til innvandrere og innvandring*. Notater 2003/87. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Blom, Svein & Ritland, Agnes Aall (1997). Levekår blant ikke-vestlige innvandrere: Trang økonomi, men færre enn antatt opplever diskriminering. *Samfunnsspeilet*, nr. 1. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Bovenkerk, Frank (1994). A delinquent second generation? Explanations for the extent, nature and causes of juvenile crime in various immigrant minorities. In: *Research Notes from Netherlands*, SISWO, Amsterdam: 2-10.

Cauffman, E., Feldman, S. S., Waterman, J.B.A. & Steiner, H. (1998). Posttraumatic Stress Disorder Among Female Juvenile Offenders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 37, (11), 1209-1216.

Dalen, Monica (2004). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dzamarija, Minja Tea & Kalve, Trygve. (2004) *Barn og unge med innvandrerbakgrunn*. Notater 2004/31. Oslo: Statistisk sentralbyrå:

Eriksen, Thomas Hylland. (1999). *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Falck, Sturla (2003). Nye tall om ungdom. Ungdomskriminalitet i Norge på 1990-tallet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 1, 79-88.

Gardiner, Harry W. & Kosmitzki, Corinne (2002). *Lives across cultures*. Boston: Allyn and Bacon.

Gundersen, F., Haslund, U., Hustad, A. E. & Stene, R. J. (2000). *Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn*. Rapport 2000/18. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Hammer, Lars (red) & Torp, Anne Sofie (red). (2006). *Rapport fra Gjennombruddsprosjekt Psykiatri 2003-2004. ADHD – Forbedre utredning, diagnostikk og behandling*. Skriftserie for leger: Utdanning og kvalitetsutvikling.

Hansen, Marianne Nordli & Mastekaasa, Arne (2003). "Utdanning, ulikhet og forandring". I: Frønes, Ivar & Kjølrsrud, Lise (red.). *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.

Hauge, Ragnar (1990). *Kriminalitetens årsaker. Utsnitt av kriminologiens historie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hernes, Gudmund (1974). Om ulikhetenes reproduksjon. Hvilken rolle spiller skolen? Særtrykk. Oslo: Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd.

Kivivuori, Janne (2000). Delinquent Behaviour, Psychosomatic Symptoms and the Idea of "Healthy Delinquency". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 1, (2), 121-139.

Kjeldstadli, Knut (1999). *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lien, Inger Lise (2002). Ære, vold og kulturell endring i Oslo indre by. *Nytt norsk tidsskrift*, 19, (1), 27-42.

Lien, Inger Lise (2004). *Ubegripelig ung. Kriminalitetsforebygging og gjengbekjempelse i innvandrer miljøene*. Rapport 2004:14. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Lien, Inger Lise & Haaland, Thomas (1998). *Vold og gjengatferd. En pilotstudie av et ungdomsmiljø*. Samarbeidsrapport NIBR/Ungdom mot vold. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Leung, Kwok & Drasgow, Fritz (1986). Relation between self-esteem and delinquent behaviour in three ethnic groups. *Journal of cross-cultural psychology*, 17, (2), 151-167.

Moldenhawer, Bolette. (2001). *En bedre fremtid*. København: Hans Reitzels Forlag.

Oetting, E.R., Donnermeyer, J.F., Trimble, J.E., & Beauvais, F. (1998). Primary Socialization Theory: Culture, Ethnicity, and Cultural identification. The Links between Culture and Substance Use. IV. *Substance Use and Misuse*, 33, (10), 2075-2107.

Oppedal, Brit. (2003). *Adolescent mental health in multicultural context*. Oslo: Folkehelseinstituttet.

Oppedal, Brit & Røysamb, Espen (2003). "Mental health, life stress, and social support among young norwegian adolescents with immigrant and host national background". I: Oppedal, Brit. *Adolescent mental health in multicultural context*. Oslo: Folkehelseinstituttet.

Oppedal, Brit, Røysamb, Espen & Heyerdahl, Sonja (2003). "Ethno-cultural group, aculturation, and psychiatric problems in young immigrants". I: Oppedal, Brit. *Adolescent mental health in multicultural context*. Oslo: Folkehelseinstituttet.

Pasch, L. A., Deardorff, J., Tschann, J. M., Flores, E., Penilla, C & Pantoja, P. (2006). Acculturation, Parent-Adolescent Conflict, and Adolescent Adjustment in Mexican American Families. *Family Process*, 45, (1), 45-86.

Phinney, Jean S. (1990). Ethnic identity in adolescence and adulthood. A review of research. *Psychological Bulletin*, 108, 499-514.

Phinney J.S., Lochner B.T., & Murphy R. (1990) "Ethnic identity development and psychological adjustment in adolescence". I: A.R. Stiffmann, & L.E. Davis (Eds.), *Ethnic issues in adolescence*. California: Sage.

Phinney, J. S. & Landin, J. (1998). Research paradigms for studying ethnic minority families within and across groups. I: V.C. McLoyd & L. Steinberg (Eds.) *Studying minority adolescents*. New Jersey: LEA

Prieur, Annick. (2004). *Balansekunstnere. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax forlag.

Prieur, Annick (2002). Gender remix. On gender constructions among children of immigrants in Norway. *Ethnicities*, 2, 53-77.

Rutter, M., Giller, H. & Hagell, A. (1998). *Antisocial behaviour by young people*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sam, David Lackland. 1994. *Acculturation of young immigrants in Norway. A psychological and socio-cultural adaption*. Del av Dr. psychol. Avhandling. Bergen.

Santrock, John W. 2003. *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.

Skardhamar, Torbjørn. Noen få veier tungt i kriminalitetsbildet (2004). *Samfunnsspeilet*, nr. 3. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Smith, L., & Ulvund, S. E. (1999). *Spedbarnsalderen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Statistisk sentralbyrå (2004). "Innvandring og innvandrere".
<http://www.ssb.no/emner/00/00/10/innvandring/>.

Statistisk sentralbyrå (2006). "Hver fjerde Osloborger har innvandrerbakgrunn".
<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>.

St.meld. Nr. 49 (2003-2004). "Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. Ansvar og frihet". Det kongelige kommunal- og regionaldepartement.

Stålsett, Unn E. (1997). "Kommunikasjon og tverrkulturell kommunikasjon". I: Sand, Therese (red.). *Flerkulturell virkelighet i skole og samfunn*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.

Taylor, D. L., Biafora, F. A., & Warheit, G. J. (1994). Racial mistrust and disposition to deviance among African American, Haitian, and other Caribbean island adolescent boys. *Law and human behaviour*, 18, (3), 291-303.

Telste, Kari (2004). Wild West på Oslo Vest. Frognerbanden i medienes søkelys. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 4, 3-26.

Torgersen, Leila (2005). *Betydningen av innvandrerbakgrunn for psykiske vansker blant ungdom*. Rapport 5/05. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Vassenden, Elisabetta (red.) (2000). *Barn og unge -med innvandrerbakgrunn. Aktuell statistikk*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Vega, W. A., Gil, A. G., Warheit, G. J., Zimmerman, R. S. & Apospori, E. (1993). Acculturation and Delinquent Behavior Among Cuban American Adolescents: Toward An Empirical Model. *American Journal of Community Psychology*, 21, 113-125.

Ward, C., Bochner, S. & Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock*. Philadelphia: Routledge. Taylor & Francis group.

Wikan, Unni (1995). *Mot en ny underklasse. Innvandrere, kultur og integrasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Wong, Siu Kwong (1998). Peer Relations and Chinese-Canadian Delinquency. *Journal of Youth and Adolescence*, 27, (5), 641-659.

Wong, Siu Kwong (1999). Acculturation, peer relations, and delinquent behavior of chinese-canadian youth. *Adolescence*, 34, (133), 107-119.

Wong, Siu Kwong (2001). Acculturation, Language Use, and Chinese Delinquency: An Examination of Four Theoretical Models. I: *Advances in Psychology Research*. New York: Nova Science publishers, inc.

Øia, Tormod (2003). *Innvandrerungdom – kultur, identitet og marginalisering*. Rapport 20/03. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Øia, Tormod (2005). *Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering*. Rapport 20/05. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Øia, Tormod & Helland, Håvard (2000). *Forebyggende ungdomsarbeid*. Oslo: Fagbokforlaget.

Østby, Lars (2001) "Hvorfor fokusere på innvandrere?". *Samfunnsspeilet*, nr. 2. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Øzerk, Kamil Z., (1997). "Fordommer og nynazisme". I: Sand, Therese (red.). *Flerkulturell virkelighet i skole og samfunn*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.